

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

Analýza Pinochetova režimu v Chile v letech 1973-1990
Bakalářská práce

Autor: Nikola Gruntová
Studijní program: B 6701 - Politologie
Studijní obor: Politologie
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Špičánová, Ph. D.

Hradec Králové, 2017

Zadání bakalářské práce

Autor: Nikola Gruntová

Studium: F14BP0062

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: **Analýza Pinochetova režimu v Chile v letech 1973-1990**

Název bakalářské práce AJ: Analysis of Pinochets's regime in Chile in years 1973-1990.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce nejprve vyzdvihne historické události a vývoj Chile od roku 1970, kdy byl demokraticky zvolen prezident Salvador Allende, který byl o 3 roky později sesazen převratem vedeným armádou. Tímto převratem byl nastolen téměř 17 let trvající režim junty v čele s generálem Augustem Pinochetem Ugartem. Dále se práce bude zabývat analýzou tohoto režimu. Pro jeho charakteristiku bude v práci použita typologie Juana Josého Linze, konkrétně typologie autoritářských režimů, kterou sepsal v díle *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Režim bude charakterizován na základě čtyř hlavních znaků autoritářských režimů, které Linz definoval: limitovaný pluralismus, mobilizace, mentalita a vůdcovství. V další části bude práce analyzovat konkrétní typ autoritářského režimu dle J. J. Linze - v tomto případě byrokraticko-militaristický. Práce zdůrazní důvody, proč Pinochetovo Chile zařadil právě do tohoto typu, a provede analýzu role armády, jejíž primární pozice je některými autory zpochybňována.

Balík, Stanislav a Kubát, Michal. 2004. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán Dvořáková, Vladimíra a Kunc, Jiří. 1994. *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství. Chalupa, Jiří 2006. *Chile*. Praha: Libri. Linz, Juan J. 2000. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Lynne Rienner Publishers. Remmer, K. L. 1980. "Political Demobilization in Chile, 1973-1978." *Comparative Politics* 12, č. 3, 275-301. Vial, Gonzalo. 2006. *Pinochet: portrét diktátora*. vyd. 1. Praha: Prostor. Valenzuela, A. 1979. *Breakdown of Democratic Regimes: Chile*. Johns Hopkins University Press. Schamis, Hector. 1991. *Reconceptualizing Latin American Authoritarianism in the 1970s: From Bureaucratic*. *Comparative Politics* 23, č. 2, 201-220

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Špičánová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 17.9.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. et Mgr. Lenky Špičanové, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 26.4.2017

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí této práce Mgr. et Mgr. Lence Špičanové, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady při konzultacích.

Anotace

GRUNTOVÁ, NIKOLA. 2017. *Analýza Pinochetova režimu v Chile v letech 1973-1990*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra politologie, 2017. Bakalářská práce.

Práce nejprve vyzdvihne historické události a vývoj Chile od roku 1970, kdy byl demokraticky zvolen prezident Salvador Allende, který byl o 3 roky později sesazen převratem vedeným armádou. Tímto převratem byl nastolen téměř 17 let trvajícím režimem junty v čele s generálem Augustem Pinochetem Ugartem.

Dále se práce bude zabývat analýzou tohoto režimu. Pro jeho charakteristiku bude v práci použita typologie Juana Josého Linze, konkrétně typologie autoritářských režimů, kterou sepsal v díle *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Režim bude charakterizován na základě čtyř hlavních znaků autoritářských režimů, které Linz definoval: limitovaný pluralismus, mobilizace, mentalita a vůdcovství.

V další části bude práce analyzovat konkrétní typ autoritářského režimu dle J. J. Linze, v tomto případě byrokraticko-militaristický. Práce zdůrazní důvody, proč Pinochetovo Chile zařadil právě do tohoto typu a provede analýzu role armády, jejíž primární pozice je některými autory zpochybňována.

Klíčová slova: Augusto Pinochet, Chile, autoritářský režim

Annotation

GRUNTOVÁ, NIKOLA. Analysis of Pinochets' regime in Chile in years 1973-1990. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Faculty of Arts, 2017. Bachelor Degree Thesis.

The Thesis will firstly highlight historical events and development in Chile since 1970, when president Salvador Allende was elected democratically, whereas he was deposed by military coup led by the army. Since that time the 17 years lasting junta regime with the leadership of general August Pinochet Ugart started.

Further, the thesis will analyse this regime, whereas the typology by Juan José Linz will be used, namely his typology of authoritarian regimes drawn up in the book Totalitarian and Authoritarian Regimes. The regime will be characterized on the basis of 4 main features of authoritarian regimes, which were defined by Linz: limited pluralism, mobilisation, mentality and leadership.

Further, the thesis will analyze a specific type of authoritarian regime according to J.J.Linz – the bureaucratic-militaristic in this case. The thesis will emphasize reasons, why Linz classified Pinochet's regime in Chile as this type and will analyse the role of army, whose primal position was being called into question by some authors.

Key words: Augusto Pinochet, Chile, authoritarian regime,

Obsah

Úvod	1
1 Teorie autoritářského režimu podle Juana Josého Linze	5
1.1 Limitovaný pluralismus	5
1.2 Mentalita – Ideologie	7
1.3 Mobilizace	9
1.4 Vůdcovství	10
1.5 Typologie autoritářských režimů Juana Josého Linze	11
2 Analýza autoritářského režimu v Chile	16
2.1 Omezený pluralismus	16
2.1.1 Církev	19
2.1.2 Ekonomika	21
2.2 Mobilizace	24
2.2.1 Vojenský převrat a nástup junty	25
2.2.2 Plebiscit k nové ústavě	27
2.2.3 Mobilizace společnosti a ekonomická krize v roce 1982/3	29
2.2.4 Prezidentský plebiscit	32
2.3 Mentalita	33
2.4 Vůdcovství	35
3 Role armády v Chile	38
3.1 Role armády před vojenským pučem	38
3.2 Role armády v Pinochetově Chile	41
3.3 Role armády v demokratickém Chile	44
Závěr	49
Literatura	52

Seznam použitých zkratk

AD – Demokratická aliance

CNI – Národní informační ústředí

CUT – Hlavní sdružení pracujících

DINA – Chilská tajná policie

FPMR – Vlastenecká fronta Manuela Rodrígueze

MDP – Lidové demokratické hnutí

MIR – Hnutí revoluční levice

ODPLAN – Oficiální vnitrostátní plánovací organizace

OSN – Organizace spojených národů

PS – Socialistická strana

UP – Lidová jednoty

Úvod

Tématem práce je režim Augusta Pinocheta, který se ujal moci v Chile roku 1973 a následná analýza tohoto režimu podle jedné z nejznámějších typologií autoritářských režimů od významného politologa Juana Josého Linze. Do počátku 70. let 20. století nebylo Chile nijak výraznou zemí Latinské Ameriky, avšak po nástupu levicového politika Salvadora Allendeho do prezidentské funkce, který vedl zemi k socialismu, začaly ekonomické a společenské změny. Hlavním problémem byla polarizace společnosti na dvě skupiny. Příznivci levicového prezidenta a na druhé straně pravicově smýšlející Chileané, kteří Allendeho podezřivali z přípravy bolševické revoluce a občanské války. Dalším problémem byla i vzrůstající ekonomická krize a nedostatek spotřebního zboží.

Nespokojenost obyvatelstva a veškeré problémy s kterými se Chile potýkalo, vyústily v armádní puč. Ten byl vedený nejvyššími pravicovými armádními důstojníky v čele s generálem Augustem Pinochetem Ugartem. Svrhl dosavadní levicovou vládu a nastolil téměř 17 let trvající diktaturu, která trvala až do roku 1990, kdy Pinocheta na postu prezidenta vystřídal demokraticky zvolený křesťanský demokrat Patricio Aylwin Azócar, jeden ze zakladatelů křesťansko-demokratické strany.

Hlavním cílem této práce je analýza Pinochetova režimu na základě teorie autoritářského režimu Juana Josého Linze a zodpovězení výzkumných otázek, jaká byla role armády v Pinochetově režimu, jak se změnilo její postavení v Chile po armádním puči, jaké měla pravomoci a je-li na místě řadit tento režim do byrokraticko – militaristických režimů.

Pinochetův režim rozděluje chilskou a nejen chilskou společnost dodnes. Režim je velmi kontroverzní, jedna strana společnosti Pinocheta považuje za národního hrdinu, který po převzetí prezidentského úřadu zavedl neoliberální opatření a tím vymanil Chile v 70. letech z ekonomické krize a vlivu komunistické nadvlády. Naopak Pinochetovi odpůrci ho považují za krutého diktátora, který

zapříčinil popravu tisíců Chilanů, desítky tisíc mučení či zmizení beze stopy a statisíce emigrací. Právě proto jeden z dalších cílů práce je nahlížet na tento autoritářský režim nezaujatě a s neutrálním postojem.

Práce použije metodu případové studie, která se zaměří na analýzu samotného autoritářského režimu podle odborných textů. Případ je definován jako dostatečně ohraničený aspekt historické epizody či dostatečně ohraničená epizoda sama o sobě. Případová studie je běžně a nejčastěji používaná metoda právě v politologii, sociologii a v dalších společenských vědách. Soustřeďuje se pouze na jednu jednotku, například etnickou skupinu či stát. Nezaměřuje se na popis konkrétního tématu, ale na získávání obecnějších teoretických poznatků. Jejím cílem je poskytnutí teoretického vysvětlení vybraného tématu, při kterém musí vždy zohlednit historický i politický kontext událostí a zároveň poskytnout komplexní pohled na dané téma. Měla by také poskytnout obecnější teoretické poznání. Nejčastějším zdrojem informací jsou v tomto případě historické dokumenty a odborně zpracované práce teoretiků či politologů. Metoda se snaží ověřovat hypotézy, ale zároveň použít teorii na konkrétní případ. Metoda může případně zkoumat i různé události či vztahy. Právě proto byla tato metoda vybrána k analýze Pinochetova režimu.

Práce se skládá ze 3 částí. V první části, která je spíše popisná, se práce nejprve zaměří na vymezení teorie autoritářských režimů podle již zmiňovaného J. J. Linze. Linz teorii autoritářských režimů charakterizuje na základě 4 hlavních kritérií:

- 1) omezený politický pluralismus
- 2) žádná vedoucí ideologie, zato typická mentalita
- 3) žádná extenzivní či intenzivní politická mobilizace
- 4) uplatňování vůdcovské moci ve špatně definovaných, zato předvídatelných hranicích.

Každé toto kritérium je řádně vysvětleno a popsáno, aby mohlo být použito na konkrétní analýzu zabývající se Pinochetovým Chile.

V druhé části jsou 4 hlavní kritéria použita na konkrétní případ Chile, zda každá státní složka tohoto režimu od církve, která od prvního okamžiku diktatury odsuzovala porušování lidských práv a byla v opozici proti tomuto režimu, až přes armádu, jako hlavní oporu režimu, zákonodárnou a výkonnou moc, stranický systém a samotného Pinocheta, plnila hlavní kritéria podle Linzovy teorie. Tato část se bude opírat především o historické souvislosti a fakta.

Podle úspěšnosti, které režim dosahoval ve splnění těchto 4 kritérií, Linz rozdělil autoritářské režimy do 7 typů.

- byrokraticko – militaristické režimy
- organicko – etatistické režimy
- mobilizační režimy
- postkoloniální mobilizační režimy
- rasové a etnické demokracie
- defektní a pretotalitní režimy
- posttotalitní režimy

Ve třetí části práce analyzuje roli armády, jak se její postavení měnilo před a v průběhu Pinochetova režimu. Práce by neměla opomenout ani důvody a průběh převzetí moci křesťansko-demokratickým prezidentem P. Aylwinem. Ve třetí části je tedy i popsán konec autoritářského režimu a jaké důvody vedly Pinocheta k vypsání referenda, ve kterém většina Chilenců hlasovala proti stávající diktatuře.

Dříve nebyla Latinské Americe věnována dostatečná pozornost, v posledních letech se ale tato skutečnost mění a zájem o tento region se poměrně zvýšil, přesto Pinochetův režim a historie Chile není nijak hojně zpracována. Co se týče českých autorů, dila bychom mohli spočítat na prstech jedné ruky, zato v publikacích v anglickém jazyce je už výběr poněkud pestřejší, proto práce čerpá spíše z anglických

zdrojů. Hlavním zdrojem pro teoretickou část je dílo od J. J. Linze *Totalitarian and authoritarian regimes*. V českém prostředí tuto tematiku zpracoval Stanislav Balík s Michalem Kubátem v díle *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Co se týče pojetí z historického hlediska a vývoje režimu, je velmi užitečným zdrojem kniha od Gonzala Viala *Pinochet: Portrét diktátora*. Tato biografie napsaná v roce 2002 a o 4 roky později přeložena do češtiny, nejen podrobně popisuje jeho rodinné a sociální zázemí, ale také vývoj profesní kariéry, až po armádní puč v roce 1973. V knize je popsán i způsob udržení moci a celková situace v Chile za Pinochetovy nadvlády. Práce se opírá i o díla historika Jiřího Chalupy (např.: *Chile*), který se ve svých publikacích zabývá převážně zeměmi Latinské Ameriky. V této knize je stručně sepsaná historie Chile. V části, která zkoumá roli armády, se práce opírá převážně o literaturu zpracovanou Claudiem Fuentesem a Manuel A. Garretónem, ve které se autoři zabývají tím, jaké pravomoci a postavení měla chilská armáda a dále i obsahem a nastavením ústavy z roku 1980.

1 Teorie autoritářského režimu podle Juana Josého Linze

V první polovině 20. století byly politické režimy rozděleny pouze na demokratické a totalitní. Existovalo však spoustu režimů, které se ani do jedné z těchto dvou kategorií řadit nemohly. (Balík 2005: 259) Proto ve druhé polovině 20. století na příkladu Frankova Španělska J. J. Linz vypracoval teorii autoritářských režimů, tato teorie je zároveň dostatečně obecná, aby mohla být využívána i univerzálně. Výzkum problematiky nedemokratických režimů je oprávněně rozdělován do dvou etap – doba před Linzem a doba Linzova. Každý kdo se chce problematikou autoritářských režimů vážněji zabývat, by měl z Linzovy teorie vycházet. (Balík 2004: 50)

Linz autoritářské režimy definuje jako *„Politické systémy s omezeným politickým pluralismem, postrádající propracovanou a vůdčí ideologii, ale s výraznou a typickou mentalitou, bez rozsáhlé extenzivní či intenzivní politické mobilizace, s výjimkou některých fází svého vývoje a ve kterých vůdce nebo případně úzká skupina vykonává moc formálně ve špatně definovaných, zato předvídatelných hranicích.“* (Linz 2000: 264) Tato definice vznikla v protikladu k demokratickým a totalitním režimům. Pro lepší pochopení této definice je nezbytné tyto 4 základní pojmy vysvětlit.

1.1 Limitovaný pluralismus

Pokud se něčím autoritářské režimy liší od totalitních i demokratických režimů, tak je to právě limitovaným pluralismem, který je nejtypičtějším znakem těchto režimů. Linz použil ve své definici autoritářského režimu nejdůležitější pojem „omezený pluralismus“, ale sám pak připustil, že by šlo bez narušení smyslu definice použít i pojem „limitovaný politický monismus“. V tomto případě záleží na tom, zda se na režim nahlíží z pozice vládnoucí elity (monismus) či tolerované politické opozice (pluralismus). (Linz 2000: 161)

Pokud budeme na režim nahlížet z tolerované politické opozice, tak omezený pluralismus není vždy omezený zákonnou normou. Ve většině autoritářských režimů je v politickém systému pouze jedna oficiální strana, které na rozdíl od totalitních režimů není přikládána nijak výrazná moc, není nejdůležitějším zdrojem moci a často bývá slabým aktérem. Moc drží v rukou kolektivní orgán (skupina) nebo individuální vůdce. V těchto režimech nejsou politické ani společenské organizace podřízeny jedinému centru, jako je tomu v totalitních režimech. Režim toleruje a někdy dokonce podporuje existenci řady organizací, které mají možnost zasahovat do politiky. Avšak musí splňovat podmínku, že žádná z nich nebude nijak zpochybňovat režim a vládnoucí elitu a bude k režimu loajální. (Kubát 2004: 52) Velký prostor je často poskytován i církvi, univerzitám, soukromým podnikům, ale za cenu svobodného podnikání a sdružování po nich režim požaduje absolutní politickou apatičnost a nezasahování do politického rozhodování. (Linz 2000: 167) Pokud některá z těchto organizací má zájem o vyšší politickou participaci, musí plnit jednu ze dvou možností. Být součástí byrokraticko – militaristicko – technokratické elity, která existovala ještě před vznikem nového režimu nebo být členem jediné, dominantní politické strany, ve které je zastoupena politická elita. (Balík, Kubát 2004: 53) V některých případech je režimem stanoveno, jaké organizace či politické skupiny mohou existovat a jaké pro svou existenci musí splňovat podmínky. (Linz 2000: 161)

Omezený pluralismus a odlišný podíl tolerovaných složek na výkonné moci vede k vytvoření tzv. semiopozice. Semiopozice je tvořena skupinami, které nejsou dominantní nebo neřídí žádnou část politiky a částečně režim kritizují, ale i přesto jsou ochotni se podílet na moci a nijak zvláště režim nezpochybňují. Nejsou sice vždy institucionalizované, ale zároveň nejsou nelegitimní, proto mohou být kritické k vládě či dokonce k samotnému režimu. Jsou schopni rozlišovat mezi kritikou režimu a kritikou jeho vůdce, proto jejich kritizování není namířeno na vůdce režimu. Dokáží akceptovat i historickou legitimitu režimu a autoritářské nastavení. (Linz 2000: 168) Jsou to skupiny, které zastávají odlišné názory a zájmy, proto se zaměřují na kritiku právě konkrétních politik. Často se vyskytují v náboženských sdruženích a výzkumných

centrech, jsou to subjekty, které jsou na očích především veřejnosti. (Linz 1973: 195) Semiopozice se nejčastěji objevuje mezi lidmi starší generace z důvodu toho, že se k režimu připojili, aby mohli usilovat o své cíle, které však zformulovali ještě předtím, než byl režim ustanoven. V režimu se objevují samozřejmě i intelektuálové a mladá generace, převážně studenti, kteří berou vážně rétorická prohlášení hlavních představitelů režimu, ale tato generace zjistila, že neexistuje efektivní prostor pro politickou participaci. (Linz 2000: 168)

V momentě, kdy se představitelé semiopozice vzdají myšlenky transformace dosavadního režimu zevnitř, ale nechtějí se ještě stát opozicí ilegální, se z nich stává opozice nelegální (alegální). (Balík, Kubát 2000: 54) Alegální opozice je mimo zákon, ale nelze ji považovat za vyloženě ilegální z důvodu její tolerance režimem. Vyžaduje určité politické či ekonomické změny, ale pro jejich získání nejedná protizákonně. Vzniká tehdy, kdy v režimu vyrostě třetí generace, aby oslabila ideologické mobilizace a vyjádřila své postoje. Opírá se nejčastěji o společenské organizace, které mají vyšší autonomii, mládežnické organizace a odborové svazy. Může se kooptovat do semiopozice, nebo naopak přejít do ilegality. (Linz 1973: 196)

V segmentovaných společnostech se může stát hlavní opoziční silou katolická církev a to proto, že v historii ustála jakékoliv politické změny a jakýkoliv režim. Církev je schopna se v konkrétním historickém momentu identifikovat, v tomto případě s autoritativním režimem a v době kdy začne docházet ke krizi režimu, získá do svých rukou svoji ztracenou autonomii. (Balík, Kubát 2004: 54)

1.2 Mentalita – Ideologie

Mentalita a ideologie jsou velmi rozdílné, jejich rozpor je chápán jako konflikt dvou naprosto odlišných pólů. (Linz 2000: 163) Rozlišení pojmů jako první vypracoval Theodor Geiger, podle kterého se je snažil J. J. Linz blíže definovat pro potřeby teorie totalitních a autoritářských režimů. Pojem je nadále i hojně zpracován například Martinem Seligerem, i Karlem Marxem. T. Geiger tvrdí, že ideologie je systém myšlení, který v psané formě představují nejčastěji intelektuálové a pseudointelektuálové.

Mentalita je podle Geigera pouhým způsobem přemýšlení a cítění. U mentalit je nezbytná emoční složka, která by se u ideologie, snažící se usilovně o postavení objektivního a racionálního komplexu argumentů, jen těžko hledala. (Linz 2000: 162) „*Ideologie je koncept sociologie kultury, mentalita koncept studie charakteru společnosti.*“ (Balík, Kubát 2004: 97) Ideologií se rozumí myšlenkový obsah, zato mentalitou myšlenkový postoj. Hranici mezi těmito dvěma pojmy není možné určit zcela přesně. (Linz 2000: 164) Ideologie je pevně, sevřeně stavěná a má neměnný tvar. Mentalita je beztvará často se měnící, zato se ale blíží k přítomnosti a minulosti více než ideologie. Nedemokratický režim by měl usilovat o zdokonalení ideologie a stát se tedy režimem totalitním nebo by měl směřovat k odideologizované mentalitě a být autoritářským režimem. Autoritářské režimy jsou pak posuzovány podle svého postavení na ose s krajními póly *mentalita – ideologie* a širokou šedou zónou mezi nimi. Těmto krajním pólům se pak nejvíce přibližují dva typy autoritářských režimů a to byrokraticko-militaristické a posttotalitní. Ve zbývajících režimech pak dochází ke kombinaci mentality i ideologií a díky tomu vzniká jeden z nejzákladnějších legitimačních zdrojů. (Balík, Kubát 2004: 99)

Nezbytnou součástí mentality jsou hodnoty jako například patriotismus, vlastenectví, pravda, ekonomický rozvoj a sociální spravedlnost. Mentalita je v autoritářských režimech používána v různých formách – úřednická, vojenská, církevní. Všechny druhy se od sebe liší, ale každý je tvořen stejným základem a to řádem, poslušností a pořádkem. Na rozdíl ale od ideologie, mentality se mezi masami lidí nešíří tak snadno a zabraňují v jednodušším procesu vzdělávání. (Balík, Kubát 2004: 98) Linz tvrdí, že mentality dále zabraňují možnosti mobilizace obyvatelstva a jsou překážkou pro vytváření psychologického a emocionálního vztahu s režimem. Pro obyvatelstvo, pro které je hlavním pojmem idea, hodnoty a myšlení, pro ně absence nebo oslabení ideologie znamená, že režim v jejich očích ztrácí dosavadní význam a atraktivitu. K hlavním skupinám, které se odcizují od režimu, ve kterém převládá mentalita, patří studenti, intelektuálové a hluboce věřící obyvatelstvo. (Linz 2000: 163)

Rozdíly mezi mentalitou a ideologií rozhodně nesmí být zanedbány v případě, kdy jsou zkoumány, jakým způsobem ovlivňují aktivity a komunikační procesy nejen v politice, ale i ve společnosti. Totalitní režimy jsou v komunikačních procesech ovlivněny spíše vlivem obsahu ideologie, zato v autoritářských režimech má zásadní vliv mentalita vůdců. (Balík, Kubát 2000: 100)

1.3 Mobilizace

Další ze čtyř definičních znaků autoritářských režimů je míra politické mobilizace. Linz tvrdí, že v autoritářských režimech skutečně chybí extenzivní či intenzivní politická mobilizace, ale také připouští, že v určitých obdobích vývoje se v těchto režimech částečná mobilizace vyskytovala. (Linz 2000: 165) Politizace či depolitizace je nedílnou součástí třídění autoritářských režimů. (Balík, Kubát 2004: 54) V některých režimech souvisí depolitizace občanů s jejich mentalitou a odráží charakter subjektů omezeného pluralismu. Některé typy režimů mobilizovaly a aktivně zapojily obyvatelstvo a stoupence režimu do vytvoření nového režimu a nových organizací a některé nikoli. Historický a společenský kontext mobilizaci podporoval, dokonce vyžadoval, ale pouze mobilizaci prostřednictvím jediné strany a jejich masových organizací. (Linz 2000: 165)

Autoritářské režimy nastavené v zemích, kde dříve převládala demokratická tradice a tím pádem se občané mohli podílet na politickém rozhodování a účastnit se veřejného života, ale díky tomu docházelo ke špatným společenským situacím, zvolily za řešení depolitizaci, ze které později vyplynula apatie. Toto řešení mnozí občané považovali za vyřešení rozporů z předchozího období. (Balík, Kubát 2000: 55) Do lhostejnosti upadli především ti, co byli poraženi. Po opadnutí nenávislné atmosféry a zklidnění situace se apatičtí stávali i občané, kteří režim donedávna podporovali, což je výhodou pro vládnoucí elitu, neboť nemusí plnit sliby, které před převzetím moci byly na prvním místě jejich zájmů. (Balík, Kubát 2000: 55)

Podle Linze je bez ideologie těžké, aby občané byli zainteresovaní v politice, navštěvovali stranické schůze a aby projevovali snahu o politické změny. Například

mladí lidé, studenti a intelektuálové se do politiky nezapojují vůbec, čímž je režim ochuzen o kádry, které by usilovaly o politizaci obyvatelstva. Režimy tedy jsou bez utopického prvku, bez snahy o širší volební obvody, které by vyžadovaly politický pluralismus. Zároveň se snaží o nekonfliktní a konsenzuální společnost, výjimkou kdy tomu tak není, je pouze situace, u níž by hrozilo, že dojde k vzestupu nacionalismu nebo k ohrožení režimu. Režim se snaží i snížit veřejný zájem o politiku a v tom případě i vyjadřování osobních názorů obyvatelstva. (Linz 2000: 168)

Při zjištění míry politické participace, lze režimy rozdělit do 4 základních stupňů. Limitovaná participace; kontrolovaná participace; participace s tendencí k politické lhostejnosti; povzbuzování této lhostejnosti tzn. dosažení úplné depolitizace. Stejně jako ve všech definičních kritériích autoritářských režimů ani v tomto případě nelze najít ideální typy. V byrokraticko-militaristických režimech, které se nacházejí na krajním pólu autoritářských režimů, je přítomno omezené množství „kanálů“ pro masovou politickou participaci. Dalšími typy režimů jsou režimy, které se naopak snaží o zvýšení mobilizace obyvatelstva, díky monopolním kanálům, vytvořeným samotným režimem. Ve většině případů je mobilizace prováděna jedinou dominantní stranou a jejími masovými organizacemi. Přesto, že v režimu taková strana za účelem zrušení nebo ohrožení ostatních organizací není vytvořena, se i nadále jedná o autoritářský režim. (Balík, Kubát 2004: 55–56)

1.4 Vůdcovství

Čtvrtým a zároveň posledním definičním znakem autoritářských režimů je politické vůdcovství. Tímto tématem se z psychologického hlediska zabývalo nespočet teoretiků. Hlavním pilířem této problematiky, i přes různá kritická hodnocení, je *The authoritarian personality*, kterou napsali na kalifornské univerzitě T.W. Adorno, E. Frenkel-Brunswik, D.J. Levinson a R.N. Sanford. Práce přinesla teorii autoritářské osobnosti a způsob jak ji lze měřit, tzv. Kalifornská škála F (písmeno F je odvozeno od slova fašismus.) Tento nástroj umožňuje identifikovat autoritářskou osobnost. (Balík, Kubát 2004: 82) Avšak tato škála, vůdcovství rozebírá spíše z psychologického hlediska, proto jí v práci není kladena žádná pozornost. V čele režimu je vůdce nebo

malá skupina například vojenská skupina tzv. junta. Vůdce vykonává moc uvnitř formálně neurčitých, ale zato předvídatelných hranic. Vůdcovství je také charakterizováno, jako častá snaha o začlenění starých elit do vůdcovských rolí a také snaha o jistou autonomii pro možnost kariéry ve státní správě či v armádě. (Linz, Stepan 1996: 46) Na tento rys J. J. Linz nekladl takový důraz. Pouze první tři fenomény se staly Linzovi základem pro originální typologii autoritářských režimů.

1.5 Typologie autoritářských režimů Juana Josého Linze

Jak už bylo zmíněno v úvodu teoretické části, J. J. Linz rozdělil autoritářské režimy do 7 typů, dle toho jak plní tři základní faktory (stupeň limitovaného pluralismu, ideologičnosti a politické participace).

Nejběžnějším typem autoritářského režimu je *byrokraticko-militaristický*, kde v mocenské koalici převažuje kontrola armádních důstojníků, ale tato kontrola nemusí být absolutní. Tato koalice ustanovuje kontrolu nad vládou a vylučuje nebo zahrnuje i jiné skupiny, bez závazku vůči konkrétní ideologii, ani se nesnaží o vytvoření konkrétní ideologie a vládne pragmaticky uvnitř hranic své mentality. Byrokraticko-militaristické režimy mohou fungovat bez jakýchkoliv politických stran, ale obvykle v režimu vytvoří oficiální vládou podporovanou stranu, která spíše než, že by chtěla dosáhnout kontrolované mobilizace, má tendenci snižovat politickou participaci občanů na minimum. V poměrně málo případech pak režimy povolují systém více stran, pokud to však povolí, postarají se o to, aby zde neprobíhala volná soutěž a aby byla omezená podpora veřejnosti při volbách. K tomu, aby strany spolupracovaly s režimem, režim používá nekalé praktiky jako například kooptaci a korupci. V rozsáhlé sociálně-vědní literatuře a v české publicistice bývají tyto režimy často a ve většině případů nesprávně označovány za fašistické, zejména proto, že v období mezi světovými válkami přijaly některá fašistická hesla, symboly a některé sektory fašistického hnutí. (Linz 2000: 184) Byrokraticko-militaristický typ autoritativních režimů nejčastěji existuje v nerozvinutých společnostech, které jsou tvořeny z rozsáhlých mas venkovského obyvatelstva, například z rolníků a zemědělských nádeníků. Začaly vznikat v zemích, které se přes svůj nízký stávající stupeň rozvoje

rychle industrializovaly, v nichž se zvyšovalo vzdělání obyvatelstva, které zapříčinilo nárůst střední třídy, která toužila po zaměstnání ve státní sféře či která již byla na vládních aktivitách přímo či nepřímo závislá. (Balík 2000: 27) Jednání byrokraticko-militaristických režimů se snaží o zásadní změny v participaci obyvatelstva. Venkovské obyvatelstvo¹, náboženské a etnické menšiny jsou částečně vyloučeny z možnosti podílet se na moci. Tato omezení se však týkají pouze oblastí politických, uvnitř ostatních společenských oblastí a organizací povolují tyto typy režimů větší míru participace. Každopádně armáda má zajištěné výsadní postavení, která ji opravňuje k možnosti vyloučení kohokoliv z politické sféry a dále dělat politiku, která umožní postihnutým občanům na své vyloučení z politického života zapomenout. Snahu režimu o udržení moci částečně omezují organizační možnosti a autonomie dříve privilegovaných elit, například obchodníků, profesních zájmových skupin, zahraničních investorů, dokonce církve a ve výjimečných případech samotné armády. (Balík 2000: 33–34) Byrokraticko-militaristický typ můžeme členit dále například na byrokraticko-militaristicko-oligarchické či militaristicko-technokraticko-byrokratické. Oba byrokraticko-militaristické modely sdílejí strach z revoluce „zdola“, kterou by mohli vyprovokovat marxističtí intelektuálové. (Balík, Kubát 2004: 61)

Naprosto odlišným typem, který přesahuje typ předešlý díky kontrolované participaci a mobilizaci společnosti pomocí tzv. organických struktur, je *organicko-etatistický typ*. (Balík, Kubát 2004: 57) Při vzniku nového režimu dochází k odmítnutí individualistických předpokladů liberální demokracie, v kombinaci s touhou vytvořit institucionalizovaný kanál, který by napomáhal v reprezentaci odlišných zájmů v moderní společnosti a tím dochází k odmítání modelu třídního konfliktu. To vedlo k vytvoření rozmanité škály teoreticko-ideologických formulací a k pokusům o jejich realizaci prostřednictvím politických institucí. (Linz 2000: 208–209) Politické instituce mají sloužit jako alternativa k politické straně, jako doplněk její moci nebo jako nástroj ke zlepšení vztahů jediné strany se společností. (Linz 2000: 209) Základním poznávacím znakem tohoto typu autoritářského režimu je fakt, že občané jsou členy

---

¹ Dělníci, rolníci, zemědělství dělníci (Balík 2000: 33)

různých sociálních skupin, (zemědělská družstva, profesní asociace, univerzity, farnosti, obce) které stojí v rozporu k uměle vytvořeným skupinám, například politickým stranám, které rozdělují obyvatelstvo i na nejnižších úrovních a jsou tvořeny pouze profesionálními politiky. Volby pak probíhají ve volebních obvodech – korporacích, které nemají územní omezení, ale jsou založeny na sdružení primárních jednotek, ty jsou pak zastoupeny v centrální komoře korporací nebo ve specializovaných komorách. (Kubát, Balík 2004: 58)

Mobilizační autoritářské režimy v postdemokratických společnostech fungují ve společnostech, ve kterých převládala dlouhá demokratická tradice, která však neuměla vyřešit základní problémy. Nejde v nich ukotvit ani jeden z předešlých typů, především proto, že velká část obyvatelstva chce participovat na výkonu moci. (Linz 2000: 177) Tyto typy režimů vznikly v důsledku fašistické mobilizace v době, kdy v meziválečné Evropě převládala krize demokratického uspořádání. Jako příklad lze uvést fašistickou Itálii nebo italskou provincii Carnaro v roce 1919. (Balík, Kubát 2004: 59)

Dalším typem autoritářských režimů jsou *postkoloniální mobilizační autoritářské režimy*. V těchto režimech bývá jediná mobilizační strana, která byla vytvořena z důvodu boje za nezávislost na koloniální mocnosti, v němž později získala svoje privilegované postavení. Svě postavení si strana hodlala udržet například kooptací možných konkurentů. (Linz 2000: 177) Na začátku je v těchto režimech poměrně značná mobilizace společnosti, ale později se původně mobilizační strana nevyvíjí totalitním směrem a je pouze součástí struktury moci. Typickými příklady jsou africké země v druhé polovině 20. století. (Balík, Kubát 2000: 59)

Rasové a etnické „demokracie“ už z názvu je patrná paradoxnost tohoto typu autoritářského režimu, díky užití termínu demokracie, který je ještě navíc daný do uvozovek. Režimy, které jsou zařazeny do tohoto typu, jsou režimy, v nichž pouze způsob distribuce moci a velikost politické participace v rámci jediné, rasově definované části populace, jsou dostačující k tomu, aby mohly být označovány

termínem demokracie. Každopádně ale tyto režimy z politického procesu vyčleňují jinou rasovou skupinu či skupiny a to použitím represivních prostředků. Tímto vyloučením rozsáhlých skupin režimy přicházejí o možnost být označeny termínem demokratické a vede to k tomu, že jsou režimy autoritářskými. (Kubát, Balík 2000: 59–60) Avšak etnické demokracie nelze chápat pouze jako autoritářskou nadvládu nad odlišnými rasovými skupinami, ale i jako nadvládu nad členy privilegované etnické skupiny, kteří kvůli porušování občanských svobod odpůrců tohoto režimu, typ rasové politiky zpochybňují. (Linz 2000: 235) K odepírání občanských svobod dochází kvůli neschopnosti etnických skupin vytvářet územně uzavřené celky, která zapříčiňuje konflikty, jež se musejí řešit autoritářskými prostředky či právě omezováním svobod, alespoň pro ty členy minority, kteří zpochybňují autoritářské hodnoty. Demokracie je úspěšnější v řešení třídních konfliktů nebo vztahů konfliktních linií jako například církve versus stát, než v řešení konfliktů mezi etnickými či jazykovými skupinami. Nejen, že konflikty tohoto typu přispívají ke vzniku autoritářských režimů, ale také paradoxně napomáhají ke stabilitě těchto režimů. (Balík, Kubát 2000: 60)

Linz předpokládal, že při utváření nedemokratického režimu se už na začátku, například při tvorbě ideologie či mentality nebo při pochopení myšlení vůdce zjistí, zda bude systém blíže totalitnímu či autoritářskému režimu a jak velká šedá zóna mezi nimi je. Pokud se totalitní systém nevyvine v krátkém časovém intervalu (s výjimkou společností, které trpí extrémní dezorganizací po dlouhé válce) a nachází se nadále mezi póly autoritářského a totalitního režimu, lze o režimu říci, že je *pretotalitní*. (Linz 2000: 240)

Za *pretotalitní* situaci je považována situace, kde existuje důležitá politická skupina, jež následuje a plní totalitní cíle, ale ještě nedotvořila institucionální podobu tohoto režimu. Církev, armáda, zájmové skupiny, soudci mají stále značnou autonomii a legitimitu a nejsou jednoznačně vázané k systému. Situace je charakterizována nejasnou budoucností režimu, kdy jedna strana touží po úspěchu totalitního systému, druhá pak předpovídá, že se totalitní hnutí kooptuje do existující sociální struktury. (Linz 2000: 240) Vysoký stupeň mobilizace, vysoká míra užití ideologie k dosažení

legitimity společnosti, a absence limitovaného pluralismu – pokud se režim alespoň zčásti blíží ke všem těmto aspektům nebo plní alespoň dvě a třetí prozatím ne, lze režim označit za pretotalitní. (Balík, Kubát 2004: 60)

Posledním typem, který Linz definoval je *posttotalitní autoritářský režim*. Na rozdíl od pretotalitních režimů, kde dominance jediné totalitní strany ještě není dosaženo, v těchto typech režimů už strana docílila dominance, nějakou dobu zde fungovala, ale ještě zcela nevymizela. Od ostatních se odlišuje i jinou kulturou a jinými vzpomínkami na minulost. Podíl na moci je umožněn pouze členům strany. (Balík, Kubát, 2004: 60) Totalitní fáze v některých demokraciích východoevropských států zanechala mnoho pozůstatků, jak v politice a hospodářství tak i ve společnosti, které sice lze transformovat, ale je málo pravděpodobné, že úplně vymizí. Totalitní režim vytvořil typ občanského řádu, k němuž se i nadále některé elity cítí být připojeny a jehož „pozitivní“ aspekty budou chtít ponechat. Dále zanechal v občanech vzpomínky a to zejména na jeho nejhorší rysy - teror a čistky, které ovlivňují myšlení politicky aktivních občanů, kteří se podílí na politickém procesu a tím dochází i k ovlivňování vývoje těchto politických systémů. Tento typ režimu se nejvíce objevuje v zemích východní Evropy, které byly součástí nebo alespoň pod vlivem Sovětského svazu. (Linz 2000: 246) Posttotalitní režimy se od autoritářských režimů liší především tím, že v nich není možné nalézt politický pluralismus a jediná politická strana je zde vůdčí silou. Vůdce jsou stále předsedové revolučních stran či hnutí a jsou spíše byrokratičtí a technokratičtí než charismatičtí. (Balík, Kubát 2004: 62)

Nejvíce formálně propracované členění vypracoval J. J. Linz v případě posttotalitních režimů. Vzdálenost posttotalitarismů od ostatních autoritářských režimů se Linzovi a Stepanovi zdála velká, proto sedmý typ lépe prozkoumali a vytvořili z něj samostatnou kategorii posttotalitních režimů.²

---

² Rozlišil 5 kategorií:

1)Kvazi-totalitní stát (východoevropské státy 1948-1953) 2)Konzultativní posttotalitarismus (Polsko po roce 1968) 3)Kvazi-pluralistický posttotalitarismus (Sovětský svaz 1954 – 1964) 4)Demokratizující se pluralistický posttotalitarismus (Československo – Pražské Jaro) 5) Anarchický posttotalitarismus (Čína v době Velké kulturní revoluce) (Balík, Kubát 2004: 61)

2 Analýza autoritářského režimu v Chile

V další části bude práce analyzovat jednotlivé rysy Linzovy teorie autoritářských režimů na konkrétní případ Chile. Cílem této části bude zjistit, zda Pinochetovo Chile tyto rysy plnilo a může být jeho režim označován za autoritářský, dále pak za byrokraticko-militaristický.

2.1 Omezený pluralismus

Omezený pluralismus je jeden z nejtypičtějších znaků autoritářských režimů. Omezení se většinou týká politické sféry, snaží se o jistou politickou apatičnost obyvatelstva, zatímco například sociální a ekonomický pluralismus bývá ve většině případů tolerovaný. Právě církve a ekonomika v Chile byly tolerovány a dokonce podporovány režimem, proto jim bude práce věnovat značnou pozornost.

Krátce po 11. září 1973, kdy byl proveden vojenský puč a svrhl socialistického prezidenta Allendeho, začaly být prováděny změny demokratického zřízení. Byla zrušena ústava z roku 1925, namísto toho junta režim řídila vládními dekrety, (Chalupa 1999: 445) byl rozpuštěn parlament, zakázány veškeré marxistické strany – tj. Socialistická strana, Komunistická strana, Hnutí jednotné lidové akce, Radikální strana a Křesťanská levice (Chalupa 2006: 91) Pravicoví křesťanští demokraté z počátku vojenský převrat vítali, protože se domnívali, že se opět chopí moci. (Chalupa 1999: 446) Avšak krátce po vojenském puči byla i křesťansko-demokratická strana a další pravicové strany pozastaveny. A mnozí z představitelů těchto stran byli pronásledováni, stejně jako stoupenci Lidové fronty a dalších levicových stran. Represe vůči představitelům těchto stran stále narůstaly a v roce 1977 byly tyto strany dokonce zakázány. (Oppenheim 1999: 123) Podle údajů představitelů Lidové fronty bylo hned po převratu zavražděno přes 30 000 odpůrců režimu. Další tisíce lidí byly vězněny v žalářích a koncentračních táborech. (Chalupa 1999: 446)

Z Linzovy definice je zřejmé, že omezený pluralismus se vyskytuje nejen v politických, ale i v nepolitických oblastech. Režim například vyhlásil boj proti

odborům, zastavena byla činnost Jednotné ústředny pracujících (*Central Única de Trabajadores*, CUT). (Chalupa 2006: 91) Nejvíce zasáhnuté represemi byly vysoké školy, jedním z hlavních cílů junty bylo zbavit se marxistického myšlení v oblasti vzdělání. Velké množství studentů a profesorů bylo popraveno, stovky jich byly zatčeny a mnozí záhadně zmizeli. Ve fakultách, které nebyly zavřeny, byli rektori nahrazeni důstojníky. Obory, které se režimu zdály být „nebezpečné“, jako například sociologie, historie, pedagogika, žurnalistika, byly taktéž potlačovány. Profesori, kteří se ve výkladu odchýlili od schválených učebních textů nebo sdělovali studentům své názory, byli okamžitě z funkce propuštěni. Při přijímacích zkouškách na vysokou školu byli účastníci povinni předložit zprávu o veřejných aktivitách a politické zainteresovanosti nejen svoji, ale i své celé rodiny. (Chalupa 2006: 93) Ihned po dobytí prezidentského paláce začali pučisté pálit „nevhodné knihy“. Národní stadion (*Estadio Nacional*) se ze dne na den změnil v jednu velkou věznici a mučírnu. Režim ustanovil válečné soudní tribunály, které mohly kohokoliv odsoudit za cokoliv a dále byly oprávněny odsoudit občany retroaktivně tj. za zločiny, které byly spáchány před 11. září 1973 a podle tehdejších zákonů nebyly trestné. (Chalupa 1999: 444)

Už samotný puč odstartoval ztráty na životech. Vládnoucí junta 17. září 1973 oznámila, že při násilném převratu zemřelo pouze 95 osob, z toho 72 civilistů, 14 policistů a devět vojáků. Dále oznámila, že zatčeno bylo 4 700 levicových extremistů. Později však sám Pinochet přiznal, že ztráty na životech byly mnohem vyšší. Mluvil o 1600 zabitých, z toho 200 obětí bylo z jeho vlastních řad. Odhady opozice udávaly ještě mnohem vyšší čísla. Podle ní zemřelo tři až pět tisíc lidí a 15 000 jich bylo zatčeno. (Bankowicz 2002: 318) Ztráty na životech však pučem neskončily. O další násilí, represe, mučení a vraždění odpůrců se postarala státem pověřená tajná služba DINA (*Dirección de Inteligencia Nacional*). Oficiálně DINA vznikla na základě zákonného dekretu č. 521 v červnu 1974, organizace však fungovala už od roku 1973. Tato zpravodajská služba se stala státní represivní složkou. Hlavním cílem této instituce bylo získávání informací na celostátní úrovni, z nichž by pak DINA měla utvářet zpravodajství, jež by ulehčovalo formulování politických postojů a plánů a to by

zajišťovalo národní bezpečnost. V jejím čele byl plukovník Manuel Contreras, který měl na starost chod této organizace. Avšak byl podřízen přímo Augustu Pinochetovi, tudíž byl Pinochet jediným pojítkem mezi vládou a ředitelem zpravodajských služeb. Rozhodnutí ředitele zpravodajské služby závisela na prezidentovi, který mu mohl cokoliv nařídít nebo zakázat. (Vial 2006: 209) DINA se ze svých hrůzných akcí nebyla povinna zodpovídat žádnému justičnímu orgánu a její pravomoci byly takřka neomezené. (Chalupa 1999: 444) Postupem času se tato instituce stala strašákem a její moc sahala po celé zemi i do zahraničí. Počet členů v době největší slávy byl podle Contrerasy až 50 000 zaměstnanců a informátorů. (Vial 2006: 209)

Následkem represí se mnoho Chilenců snažilo najít azyl na velvyslanectvích cizích států. Rodinní příslušníci Allendeho a dalších 1500 lidí emigrovalo na Kubu a dalších 200 000 obyvatel emigrovalo ihned po převratu do států celého světa.³ Emigranti se museli vyrovnat nejen se ztrátou svého dosavadního života v Chile a nejistotou spojenou s jejich vlastní budoucností, ale také se zničujícími novinkami z Chile, jaké represivní opatření diktatura užívá. (Harmer 2011: 110) Mnozí Chilenci nedosáhli bezpečí ani v zahraničí. Například bývalý generál Carlos Prats, který byl se svojí manželkou 30. září 1974 v Buenos Aires zavražděn nastraženou bombou v jeho automobilu. K dalšímu atentátu na socialistického představitele došlo v roce 1976 ve Washingtonu, o život přišel Orlando Letelier i jeho sekretářka. Spojitostí s prvním atentátem na Carlose Pratse a další chyby, kterých se DINA dopustila při tomto útoku, zapříčinily to, že případ začala vyšetřovat FBI. (Vial 2006: 224,230) Atentát způsobil i ochlazení původně přátelských vztahů mezi Bílým domem a Pinochetem. (Chalupa 1999: 443) V důsledku této aféry se Pinochet rozhodl 13. srpna 1977 DINA rozpustit a ještě téhož dne ji nahradila nová organizace nazvaná Národní informační ústředí CNI (*Central Nacional de Informaciones.*) (Vial 2006: 224,230)

---

³ Následkem represí emigrovala v Chile mezi lety 1973 – 1990 několik tisíc až 2 miliony obyvatel (Harmer 2011: 111)

2.1.1 Církev

V Chile dominovala a stále dominuje katolická církev, ke které se v roce 1971 přihlásilo 84,3% občanů. Za vlády Allendeho církev nebyla příliš politicky aktivní. Proti socialistickým a marxistickým principům neměla žádné výhrady a režimu byla schopná se přizpůsobit. Přesto někteří z představitelů katolické církve armádní puč vítali a považovali Pinocheta za zachránce sociální a ekonomické situace v zemi. (Gill 1998: 408,413) Jedinou institucí, která měla autonomní postavení a byla režimem víceméně tolerována, byla právě církev, především díky její historicky zakořeněné morální prestiži ve společnosti. Dalším důvodem bylo i to, že režim potřeboval církev pro udržení svojí legitimacy, jelikož chtěl prezentovat tradiční chilské hodnoty jako alternativu k ateistickému marxismu. (Maris 2009: 11) I když někteří z představitelů církve po převratu nový režim podporovali,⁴ například v den převratu děkoval bohu tehdejší biskup Francisco Valdés za osvobození národa juntou ze „spárů lží a zla, které kdy soužily lidstvo“. (Cristi 2001: 174) Později byla katolická církev nejvýznamnější institucí, která se postavila proti Pinochetovi a jeho represím.

V jejím zájmu bylo ochránit obyvatelstvo před porušováním lidských práv a svobod. Proto už v říjnu na návrh santiagského arcibiskupa Raúla Silva Henríqueze byl založen Výbor pro spolupráci pro mír v Chile (*Comité de Cooperación para la Paz en Chile*). (Chalupa 1999: 450) Výbor pro spolupráci pro mír byl založen katolickou církví, protestantskou církví a židovskou obcí. (Maris 2009: 23) Hlavním cílem mírového výboru bylo poskytnutí právní pomoci vězňům a občanům propuštěným ze zaměstnání a dále i ekonomické pomoci jejich rodinám a rodinám lidí, kteří byli zabití nebo záhadně zmizeli. (Smith 1979: 620) Zpočátku tento výbor působil pouze v Santiagu, po několika měsících se jeho působení rozšířilo do 22 z 25 provincií po celé zemi. (Smith 1979: 618) V roce 1975 byl Výbor pro spolupráci pro mír nucen ukončit svou činnost na žádost samotného Pinocheta, kvůli napjatým vztahům s režimem, především díky podpoře politicky pronásledovaných osob a marxistů. Nicméně na návrh Raúla Silve Henríqueze bylo v roce 1976 založeno Vikářství solidarity (*Vicaria de*

---

⁴ Převrat podporoval i Francisco Fresna, který se později stal Chilským arcibiskupem (Maris 2009: 46)

la Solidaridad), které bylo mnohem více spjato s katolickou církví, symbolicky se nacházelo vedle hlavní katedrály v centru Santiaga. Hlavní finanční podporu Vikářství získávalo z mezinárodních církevních organizací. (Maris 2009: 23) Dalším výborem, který katolická církev založila, byl Výbor pro pomoc uprchlíkům, který v únoru 1974 napomohl přibližně 5000 cizincům k bezpečnému opuštění země. (Smith 1979: 618)

V průběhu dvou let mezi roky 1973 až 1975 organizace chránila právními kroky více než 7000 lidí, kteří byli v Santiagu zatčeni, odsouzeni nebo zmizeli. Členové těchto organizací také bránili více než 6000 pracovníků propuštěných ze svých pozic z politických důvodů. (Smith 1979: 620)

Církev měla i zásadní postavení ve školství, občas se vyskytly požadavky ultranacionalistů, kteří usilovali o omezení církve ve vzdělání, požadavky však nebyly vyslyšeny. Dalším sektorem, kde měla církev značné postavení, byla masmédiá. Junta zde nedosáhla úplné kontroly, s výjimkou televize, a proto v Chile existovala spousta nezávislých rozhlasových stanic.⁵ A cenzura byla postupně uvolňována i v oblasti časopisů a novin. (Chalupa 1999: 450)

V červnu 1983 byl arcibiskup Raúl Silva Henríquez nahrazen Franciscem Fresnem. Silva byl viděn jako hrozba režimu, díky jeho ochraně lidských práv a boji proti represím. Fresna patřil k těm biskupům, kteří převrat podporovali, proto jmenování Fresny bylo režimem vítáno. Arcibiskup byl novým, schopnějším zprostředkovatelem mezi katolickou církví, formující se opozicí a Pinochetem. (Maris 2009: 46) Pod jeho vedením byla církev politicky aktivnější. V průběhu roku 1985 se na jeho návrh konalo jednání mezi umírněnými levicovými představiteli a pravíci, kdy v srpnu téhož roku 20 představitelů z 11 politických stran podepsalo „Národní dohodu pro přechod k úplné demokracii“.⁶ Sám Fresna dohodu Pinochetovi osobně zaslal, ten ji ale okamžitým obratem odmítl. (Marris 2009: 48–49)

---

⁵ Jako příklad lze uvést Radio Chileno, které provozovalo chilské arcibiskupství (Chalupa 1999: 450)

⁶ Tato dohoda obsahovala požadavky a návrhy na legalizaci politických stran, svobodné a přímé prezidentské volby namísto plebiscitu, demokraticky volený Kongres. (Marris 2009: 48–49)

Z těchto informací lze usoudit, že církev měla v Chile velmi důležité postavení. Krátce po převratu byla největším ochráncem lidských práv, v jejím zájmu byla i pomoc lidem postiženým represemi či ekonomickým změnami. V polovině 80. let se stala i politickým aktérem a následně i největším opozičním hnutím, které bylo schopné vyjednávat mezi politickými stranami a představiteli režimu. Byla víceméně jediným, režimem uznávaným pluralitním prvkem.

2.1.2 Ekonomika

V oblasti ekonomiky Pinochet realizoval program, který byl naprosto odlišný od předchozí hospodářské politiky. (Chalupa 1999: 447) Začal uskutečňovat ekonomický superliberalismus. Hlavním odborníkem, s kterým se Pinochet radil o změnách, byl známý americký ekonom a propagátor neomezené tržní ekonomiky - Milton Friedman. Stálý ekonomický tým byl tvořen z tzv. Chicago boys.⁷ Hned z počátku navrhl Friedman plán tzv. léčbu šokem, která měla snížit inflaci. Užívaný model liberální ekonomiky znamenal uvolnění tržních sil, privatizaci v rozsáhlých oblastech hospodářství a oproti Allendeho ekonomickému systému, snížení státních zásahů do ekonomiky. (Oppenheim 1999: 27–28). Dalším Friedmanovým navrhovaným plánem bylo zrušení kontroly cen, snížení celních bariér a redukci státních výdajů. Všechny tyto návrhy byly přijaty a ihned realizovány. (Bankowicz 2002: 326) Prvními kroky junty bylo snížení veřejných výdajů až o 20 %, během několika měsíců bylo propuštěno bezmála 100 000 státních zaměstnanců z veřejné správy. Podniky znárodněné Allendem se opět začaly navracet do soukromého vlastnictví. Zahraniční firmy byly odškodněny za újmy, které jim přinesl předchozí režim. Byla provedena agrární „kontrareforma“, 30 % půdy bylo navraceno do rukou předešlých majitelů. (Chalupa 1999: 447)

Právě nový ekonomický směr umožnil Chile integrovat se do světové ekonomiky, tím se snížily celní bariéry, což obyvatelům Chile usnadnilo koupi dříve nedostupného dováženého zboží. Došlo k modernizaci zemědělství a k pevnému

---

⁷ Chicago boys byli žáci Milтона Friedmana. (Bankowicz 2002: 325) Např.: Alvaro Bardón, Pablo Barahona, Sergio de Castro a další ekonomové inspirovaní Chicagskou školou. (Chalupa 2006: 93)

vybudování nadnárodních společností v zemi. (Oppenheim 1999: 155–156) Chilské HDP⁸ se díky ekonomickým reformám zvyšovalo v roce 1977 a 1979 o 8 %, v roce 1989 až o 10 %, což byl nejvyšší růst v regionu Latinské Ameriky. Zatímco inflace, která dosahovala na evropské poměry závratných čísel, kdy v roce 1975 byla 375 %, se začala postupně snižovat a v roce 1982 klesla až na pouhých 9,9 %. (Oppenheim 1999: 121)

V roce 1981 byla inflace rekordně nízká, pouhých 10 %, HDP se každý rok zvyšovalo o 8 % a následujících 5 let byl každoročně 3% rozpočtový přebytek. Od roku 1973 do let 1980 – 1981 byl roční export až třikrát větší a u nových výrobků až osmnáctkrát. Obchody se plnily dováženým zbožím.⁹ Všechny ekonomické ukazatele byly na začátku roku 1981 optimistické a nadějně. (Vial 2006: 397)

Liberální ekonomika však měla i stinné stránky. Díky restriktivní finanční politice bez jakékoliv ochrany průmyslu spousta firem zkrachovala. V důsledku krachování firem se zvýšila nezaměstnanost, která byla nejvyšší v historii Chile. (Bankowicz 2002: 326) Ekonomické reformy byly také zodpovědné za vytvoření více polarizované společnosti s většími majetkovými rozdíly¹⁰, včetně velkého nárůstu počtu chudých.¹¹ (Oppenheim 1999: 156–157)

V ekonomicky stabilním Chile se začaly objevovat i varovné signály. Samozřejmě tím byla nezaměstnanost, která se stále pohybovala kolem 17 %. Budoucí vývoj v roce 1979 bylo těžké předvídat, situace byla podobná jako před hospodářskou krizí ve 30. letech, kdy zahraniční banky byly nabitě dolary a v jejich zájmu bylo je půjčovat, a proto soupeřily v nabízených nízkých úrocích. Chilané si pomocí státních bank brali půjčky a tím se zahraniční dluh v období 1977 – 1981 zvýšil až třikrát. Díky

---

⁸ V letech 1976 – 1980 se HDP každoročně zvyšovalo až o 6%, růst pak pokračoval až do konce 80. let. (Chalupa 1999: 448)

⁹ Jako například whisky, švýcarská čokoláda, automobily, elektrospotřebiče, toto zboží bylo díky zlepšenému dovozu dostupné pro každého

¹⁰ Kdy na 5% obyvatelstva připadala více jak polovina národních důchodů. (Bankowicz 2002: 326)

¹¹ Podle odhadů žilo až 20% obyvatel Chile v bídě (Bankowicz 2002: 326)

dlouhodoběji pevnému kurzu dolaru za 39 pesos byl dolar pro Chilany levný¹². Deficit obchodní bilance se začal prohlubovat. (Vial 2006: 397–400)

Krise v Chile se začala projevovat už v roce 1981, avšak úplné krize nastala až o rok později. Jak už je v Chile zvykem krize přišla zvenčí. Způsobilo jí několik faktorů: především zdražení ropy, způsobené ropným šokem v roce 1979. Druhou příčinou bylo zvýšení úrokových sazeb v USA, o čemž rozhodla centrální banka na návrh jejího ředitele z důvodu jeho strachu ze zvýšení inflace. V květnu 1981 zkrachoval největší průmyslový závod v zemi – Vina del Mar¹³. (Vial 2006: 42) Kvůli způsobené celosvětové recesi začalo krachovat mnoho dalších podniků a nezaměstnanost se vyšplhala až na 30 %, poklesly mzdy, (Bankowicz 2002: 326) HDP kleslo o 13 % a vnější zahraniční dluh se na konci roku 1983 vyšplhal až na 18,03 miliard dolarů, což postavilo Chile, v přepočtu na jednoho občana, na první příčky světových žebříčků dlužníků. (Chalupa 1999: 448)

Ekonomická krize přinesla na začátku roku 1982 i události, které zpochybňovaly stabilitu Pinochetova režimu. V květnu 1983 odstartovaly protesty horníků těžících měď další podobné stávky a protesty po celé zemi, které Chile v době ekonomické krize uvedly i do krize politické. V reakci na stávky režim použil represivní opatření, která měla udržet pořádek v zemi. Režim povolal 17 000 členů armády, aby stávky potlačili. Což mělo za následek 15 úmrtí, 400 zranění a 600 zadržení. (Oppenheim 1999: 164) V zemi bylo znovu přítomné násilí, represe a terorismus. Z důvodu hospodářské krize, poprvé od ustanovení režimu, začalo docházet nejen k odporu vůči režimu, ale k obnovování politických stran. (Oppenheim 1999: 147) Pinochetova podpora se snížila, v průzkumech z roku 1985 získal pouze 15 % příznivců. (Bankowicz 2002: 326) Pinochet si uvědomoval vážnost situace, a proto obnovil dosavadní ekonomický tým a stanovil nové cíle ekonomiky. Naplánováno bylo omezení role státu v ekonomickém rozhodování, hlavním strůjcem změny měl být

---

¹² Pro cestování, k ukládání, i k uspokojování potřeb nyní i z ciziny. (Vial 2006: 400)

¹³ Compania Refineria de Azúcar de Vina del Mar, CRAV. Což byla Cukrovarnická společnost. Hlavním předmětem podnikání bylo zpracovávání importované třtiny. (Vial 2006: 402)

soukromý sektor a stát měl zasahovat pouze v nejtěživějších situacích. Upustilo se od kolektivních zájmů a naopak individuální zájmy byly na prvním místě. Individuální přístup napomohl k roztržštění společnosti, o což Pinochet usiloval. (Oppenheim 1999: 147)

Ekonomickou svobodou Pinochet dosáhl toho, že lidé rezignovali na politickou participaci a zaměřili se na podnikání, nakupování a ekonomický vývoj. Omezování politických svobod tak bylo zastíněno zlepšující se ekonomikou a lidé o politice nechali rozhodovat vládu.

2.2 Mobilizace

Dalším ze 4 znaků autoritářského režimu podle J. J. Linze je míra mobilizace. Podle Linze je autoritářský režim *“bez rozsáhlé extenzivní či intenzivní politické mobilizace, s výjimkou některých fází svého vývoje.”* I tak tomu bylo v samotném Chile.

Před rokem 1973 byla politická participace v Chile velmi vysoká. Ve skutečnosti Henry A. Ladsberger a Tim McDaniel charakterizovali politické vědomí a politickou participaci obyvatelstva v době křesťansko-demokratické vlády a prezidentství Eduarda Frei a stejně tak pod vedením socialistické prezidenta Salvadora Allendeho v letech 1970 – 1973, jako období „hypermobilizace“. (Rammer 1980: 277) Chile mezi lety 1960 až 1970 bylo jednou z nejvíce zpolitizovaných zemí Latinské Ameriky. Převládala zde veřejná diskuze a miliony občanů Chile bojovaly za své politické ideály. (Silva 2004: 63)

Lidé se sdružovali v řemeslných a průmyslových profesních odborech. A účast se stále zvyšovala. V roce 1964 kdy v řemeslných odborech bylo 125 929 členů, se členství v roce 1972 zvýšilo na 282 181 členů. Oficiální údaje ukazují, že se členství v průmyslových odborech zvýšilo z 142 958 členů v roce 1964 až na 213 777 členů v roce 1972. A v zemědělských odborech z 1 658 členů vzrůst na 136 527 členů během těchto 8 let. Sdružování pracovních sil v odborech se během těchto let více jak zdvojnásobilo z 10,3 % na 22,2 %.

Volební účast rostla obdobně. Celkový počet hlasujících vzrostl z 1,39 milionů v roce 1961 na 2,96 milionů v roce 1970. Tento celkový počet vzrostl ještě více v roce 1973 na 3,68 milionů u voleb do Kongresu. (Rammer 1980: 278)

Analytici zdůraznili, že velmi důležitou roli v chilském systému a ve společenském a kulturním životě po několik desetiletí země hrály i politické strany. Tento fakt představoval jeden z nejpozoruhodnějších rysů chilského politického systému. Někteří autoři uváděli politické strany jako páteř chilské společnosti. Tato historická převaha politických stran v politickém systému byla však ukončena 11. září 1973. (Silva 2004: 65)

2.2.1 Vojenský převrat a nástup junty

Chile mělo velmi dobře zakořeněnou formální ústavní demokracii a silnou mobilizaci společnosti, (Rammer 1980: 282) pro Pinocheta tudíž nebylo snadné depolitizovat veřejné mínění. Například volby v Chile byly jednou z nejvíce sledovaných událostí, jen volby do univerzitního senátu byly v zájmu nejen občanů, ale i médií. (Chalupa 1999: 448) Z toho důvodu přišel Pinochet s novým pojetím politiky a napomohl vzniku „antipolitiky“, jejíž význam si obyvatelé měli vyložit tak, že veškerá politická angažovanost má co dočinění s korupcí a anarchismem. (Silva 2004: 63) Pár týdnů po vojenském převratu se Pinochet pokusil o zasazení svého režimu do právního rámce. Proto se brzy sešli nejvýznamnější právníci¹⁴ v Chile a začaly přípravy nové ústavy. Přípravy ústavy byly dokončeny až v roce 1980.¹⁵ (Chalupa 1999: 448)

Aby se junta mohla ujmout moci, musela provést politickou deaktivaci a následně změnit ideologické nastavení režimu, snížit mobilizaci, zrušit levicové politické strany, odpolitizovat společnost a snížit hrozbu komunistické strany. (Silva 2004: 64)

Nejvyšší míra demobilizace byla zásluhou represí, které nastaly okamžitě po vojenském převratu. Vojenské potlačení bylo cíleně namířeno na nižší třídy. Míra násilí a nátlaku byla nevídaná a bezpochyby nejhorší v novodobé historii Latinské

---

¹⁴ V čele s Enriquem Orúzarem Escobarem (bývalý ministr v Alessandriho vládě) (Chalupa 1999: 448)

¹⁵ Ústavě se bude práce věnovat až v další podkapitole, Plebiscit k nové ústavě.

Ameriky. Počet obětí se odhaduje na 10 000 až 30 000. Půl roku po převratu se počet politických vězňů vyšplhal až na 80 000, 160 000 obyvatel bylo propuštěno ze zaměstnání z politických důvod a 20 000 studentů bylo vyloučeno z univerzit. Represe byly z počátku velmi chaotické, (Rammer 1980: 285) proto v červnu 1974 vznikla tajná policie DINA, aby veškeré represe koordinovala a aby měl Pinochet represivní moc jen ve svých rukou. (Vial 2006: 209) Z důvodu represivních opatření převládaly v Chile obavy z vyjadřování svého názoru, což depolitizaci napomohlo. (Rammer 1980: 285) Veškerá porušování zákonů včetně mučení, zastřelení, odsouzení bez soudů a trestů za činy, které v době spáchání nebyly trestné, alespoň dokumentovaly mezinárodní orgány. (Rammer 1980: 282)

V prvních měsících junta porušovala spoustu právních předpisů. Zaměřila se na omezení mobilizace v životě obyčejného občana. Snaha o demobilizaci se rozmohla po celém státě. Byly pozastaveny základní ústavní svobody. Junta zakázala noční vycházení, omezovala veřejné shromažďování, většina univerzit byla nově pod vojenskou správou a univerzitní profesori byli vyměněni za představitele armády. Národní kongres byl zakázán, zrušeny byly i veškeré opoziční noviny.

Velkou měrou se snažil režim potlačit i odborová hnutí, která měla v režimu značnou moc. 17. září 1973 zakázal například CUT¹⁶. Dalším omezením fungování odborů bylo vyhlášení zákona, který zbavil svazy/odborníky práva se sdružovat a jedinou výjimku činnosti, která nebyla zakázána, tvořilo vydávání informací, které bylo možné vydávat pouze s předběžným souhlasem vojenských úřadů. (Rammer 1980: 283)

Politické demobilizaci obyvatelstva také napomohlo uplatňování ortodoxních neoliberálních praktik, o které se zasadila skupina ekonomů z Chicagské školy na konci 70. let. V důsledku těchto ekonomických změn si Chileané museli uvědomit, že na rozdíl od kapitalistické společnosti se v neoliberální ekonomice nemohou spoléhat na stát ani od něj nemohou nic očekávat, ale měli by se spoléhat pouze na své úsilí a úspěchy. Kromě toho lidé začali více upřednostňovat individuální přístup a snažili se dosáhnout

---

¹⁶ Central Unitaria de Trabajadores de Chile

osobních cílů na úkor kolektivního myšlení či společného úsilí. (Silva 2004: 65) Režim se snažil zničit všechny druhy kolektivních uskupení, neboť byly chápány jako pozůstatek socialistického režimu. Režim se kolektivní smyšlení snažil nahradit liberální ideologií, která byla zaměřena pouze na individuální úspěchy. Individuální svoboda pak byla příčinou volného přístupu k otevření trhu. (Silva 2004: 69) V ekonomice došlo sice ke zlepšení finanční situace a ekonomických ukazatelů, ale za cenu drastických restriktivních opatření, kdy se chudší vrstvy ocitly v absolutní chudobě a částečně zruinovaly i střední třídu. (Chalupa 2006: 93) Zlepšení socio-ekonomických podmínek v Chile a životních standardů středních a vyšších tříd způsobila politickou apatii mezi mnoha lidmi. (Silva 2004: 71)

V pozdějších 70. letech mnoho opozičních stran zformovalo opoziční aliance¹⁷ a chtěly se postavit proti vojenskému režimu, avšak tato uskupení vznikala povětšinou v exilu a masy, které zůstaly v Chile, byly prakticky politicky neaktivní. (Silva 2004: 66) Jak už bylo v práci zmíněno, jedinou opoziční složkou, která byla režimem tolerována, byla církev.¹⁸ Jediná sdružení, ve kterých se Chileané uskupovali, byly například pomocné organizace, které byly pod záštitou církve. První pomocnou organizací po převratu byla například *Comedores Infantiles*¹⁹, z ní se později vyvinula *Comedores Familiares*, která se snažila zahrnout denní nutriční potřebu dospělých. Církev se na rozdíl od režimu snažila lidi kolektivně sdružovat. (Maris 2009: 32)

Výkonná moc, včetně úřadů ozbrojených sil a hlavní represivní složky DINA byly v rukou Pinocheta. Nicméně ten začal Chile postupně politicky institucionalizovat, což mělo za následek vznik nové ústavy v roce 1980. (Garretón 1988)

2.2.2 Plebiscit k nové ústavě

Na konci 70. letech získala lidská práva trochu více prostoru, než tomu bylo doposud. Z důvodu vyslovení nedůvěry a odsouzení Pinochetova režimu z porušování

---

¹⁷ Vedené Křesťanskými demokraty a Socialistickou stranou (Silva 2004: 66)

¹⁸ V kapitole omezený pluralismus je podkapitola Církev, kde jí je věnován větší prostor.

¹⁹ Poskytovali tisícům dětí teplé jídlo jednou denně. (Marris 2009: 31)

lidských práv ze strany OSN, byla dne 4. ledna 1978 vypsána tzv. „Národní konzultace“, ve které měli obyvatelé režim buď odsouhlasit, nebo naopak odmítnout. Ve skutečnosti byla konzultace jen prostředkem k legitimizaci Pinochetovy moci. Účast u konzultace byla vysoká, hlasovací urny navštívilo bezmála 5 milionů obyvatel. Podporu Pinochetovi vyjádřilo 75 % občanů. Tyto výsledky se setkaly s mezinárodním odsouzením. (Lowden 1996: 64) Pinochet kontroloval všechny fáze konzultace: hlasování, sčítání hlasů i zveřejňování výsledků. Avšak hlasování se nedalo nařknout žádným podvodem. (Vial 2006 : 259 – 260)

Dalším lidovým hlasováním bylo hlasování v roce 1980 o nové ústavě, která umožňovala přechod od armádní diktatury k autoritářskému režimu, který byl pod vedením generála Augusta Pinocheta až do roku 1989. (Garretón 1988) Jak už bylo zmíněno²⁰, tým pro přípravu ústavy junta ustavila už pár týdnů po převratu. Práce na konstituci byly dokončeny až v roce 1980. (Chalupa 1999: 449)

Na začátku roku 1980 začala kampaň k plebiscitu k nové ústavě. Vláda administrativně propagovala „ANO“. Prezident se svojí ženou podnikl několik cest v rámci „předvolební“ kampaně. Tato kampaň trvala přibližně měsíc. Opozice však ústavu ihned po předložení návrhu odmítla. Jejich hlavní protesty mířily proti utváření ústavy mezi čtyřmi stěnami a preferovali spolupráci na ústavě v ústavodárném shromáždění. Odpůrci tedy propagovali kampaň hlasování pro „NE“ nebo nehlasovat vůbec. Kampaň opozice pro „NE“²¹ byla prvním vyjádřením nesouhlasu proti režimu od vojenského převratu. Plebiscit proběhl 11. září 1980. Hlasovalo se normálně u kterékoliv volební komise s předložením průkazu totožnosti. Palec každého občana byl natřen nesmyvatelným inkoustem, aby nedošlo k opakovanému hlasování. Účast u plebiscitu byla povinná pro každého občana staršího 18 let. Účast byla poměrně vysoká, k plebiscitu přišlo 6 271 868 Chilenců. Z toho 67 % hlasovalo kladně, 30 % záporně a 3 % hlasů byly neplatné. Podobně jako u národní konzultace o Pinochetově

---

²⁰ Viz úvodní text kapitoly mobilizace.

²¹ Velkým zastáncem možnosti „NE“ byl bývalý prezident Frei. (Vial 2006: 372)

setrvání u moci, mohlo u plebiscitu dojít k podvodu, avšak tuto skutečnost nebylo možné žádným způsobem dokázat. (Vial 2006: 371 – 375)

Nová ústava jen umocňovala koncentrovanou a centralizovanou moc v rukou Augusta Pinocheta a po dalších 8 let Pinochetovi umožňovala setrvání u moci. Právě nová ústava měla být základem pro nově ustanovený režim, avšak krátce po jejím vzniku v Chile odstartovala nejvážnější hospodářská a ekonomická krize. (Chalupa 1999: 449)

2.2.3 Mobilizace společnosti a ekonomická krize v roce 1982/3

Na konci roku 1981 se chilská hospodářská situace dostala do potíží. ²²Tuzemské podniky byly zasaženy liberální politikou, která napomohla k jejich náchylnosti k celosvětové hospodářské recesi, a začaly postupně krachovat. (Garretón 1988) V chilské ekonomice, která měla jít ostatním zemím Latinské Ameriky příkladem, začalo docházet ke klientelismu a korupci. Některá odvětví - taxikáři, zemědělci aj. patřili mezi šťastlivce, kteří dostali státní finanční podporu. Ti co takové štěstí neměli, byli své podniky nuceni zavřít. (Chalupa 1999: 449) Ekonomická nestabilita se začala projevovat i ve společnosti. Armáda začala být více politicky izolovaná a strany, které sice nikdy nebyly nečinné, ale omezené ve své veřejné činnosti, se začaly znovu projevovat. V roce 1983 začaly masivní politické a sociální protesty. Nespokojené střední třídy podporovaly demonstrace a napomáhaly ke společenské mobilizaci. Ačkoli se opozice začala projevovat, byla i nadále roztržštěná. (Garretón 1988)

Pinochet se snažil o zlepšení ekonomické a hlavně politické situace, ale napětí ve společnosti po celou dobu 80. let rostlo. (Chalupa 1999: 449) Nezaměstnanost, která v době ekonomické krize byla až 30 %, pět tisíc lidí, kteří byli v podpůrných programech zaměstnanosti, tato fakta byla nápomocná pro rozšiřování domácí opozice. Takřka všichni představitelé opozice měli záměr dosáhnout stejného cíle a to, aby se junta vzdala moci a do Chile se navrátila demokracie. První opoziční

---

²² Po krachu firmy Crav, se ukázalo, že většina chilských podniků je ve vážných ekonomických problémech (Chalupa 1999:449)

skupinou, která vznikla v roce 1983, byla Demokratická aliance (AD).²³ (Vial 2006: 420) AD byla jedním ze dvou hlavních opozičních bloků a na straně druhé bylo Lidové demokratické hnutí (MDP).²⁴ Demokratická aliance byla umírněnější koalicí a upřednostňovala pokojné a nenásilné demonstrace a případné konfrontace s režimem. Každopádně Pinochet jakýkoliv dialog s opozicí zásadně odmítal. Později bylo zřejmé, že podobné poklidné akce s režimem nic nezmqžou. Neúspěch Demokratické aliance dával ještě větší podnět radikálnějšímu Lidovému demokratickému hnutí k ozbrojenému vystupování proti režimu. Díky jejich radikálnějšímu myšlení často MDP podporovalo i některé z teroristických útoků Vlastenecké fronty²⁵ Manuela Rodriguéze. FMPR vznikla v roce 1984, její členství bylo tvořeno z mladých radikálů, kteří se utkávali s policisty a vojáky na ulicích. (Chalupa 1999: 450) FMPR společně s MIR představovala revoluční opozici. V roce 1983 vyhlásily společně s dalšími menšími militantními skupinami proti Pinochetovi boj, dokud nepadne. FPMR to nazývala lidovým povstáním, MIR lidovou válkou. (Vial 2006 : 419–422)

Hnutí revoluční levice²⁶, které bylo založeno radikálními marxisty již v roce 1964, se snažilo bojovat proti nadvládě junty po celou dobu jejího trvání. Jejich východiskem bylo násilí. Od roku 1975 prováděl MIR pumové atentáty, na které režim reagoval tvrdou represí. V roce 1978 se MIR snažil o sabotáže proti elektrárnám, ale neseťkaly se s velkým úspěchem. Do podvědomí lidí se marxisté snažili dostat pomocí novin El Rebelde, ale jejich snaha o mobilizaci obyvatelstva byla nepatrná, neboť většina občanů zůstávala i nadále pasivní. (Pečínka 1998: 122)

---

²³ Alianza Democrática, AD Aliance sdružovala křesťanské demokráty, sociální demokráty, radikály, izolované osobnosti pravice, které samy sebe nazývají „liberálové“ a „republikáni“, a socialisty ze Socialistické lidové unie, což byli staří lidoví socialisté a z Politického výboru jednoty (CPU). (Vial 2006: 420)

²⁴ Movimiento Democrático Popular, MDP zde byla převaha komunistů, kterým nebylo povoleno spojení s AD. Spojili se s MIR. (Chalupa 1999: 450)

²⁵ Frente Patriótico Manuel Rodríguez, FPMR, zvaní také Manolipos (Chalupa 1999: 450)

²⁶ El Movimiento de Izquierda Revolucionario – MIR (Pečínka 1998: 122)

V květnu 1983 došlo k první masivní demonstraci. Tzv. Národní protest, který zahájili horníci těžící měď²⁷ a následně demonstrace podpořili stávkou. Ke stávce se připojily i vysoké školy, střední a nižší třídy také bojkotovaly obchody. Květen odstartoval i další Národní protesty, které se pak opakovaly téměř každý měsíc. Od července se také mobilizace stala rozšířenější po celé zemi. Během let 1983 – 1984 bylo svoláno jedenáct generálních stávek, avšak z důvodu velkých ztrát na životech občanů a zhoršující se represivní opatření ze strany režimu, se v polovině 80. let střední a nižší třídy přestaly demonstrací účastnit. (Garretón 1988)

V roce 1985 byla 11 stranami podepsána již zmiňovaná „Národní dohoda o transformaci k plné demokracii“, která měla za úkol sjednotit opoziční skupiny. „Po podepsání dohody však nezorganizovaly žádnou akci, jako skupina se společným cílem“ (Vial 2006: 456)

O rok později nabraly protestní akce nový směr. Byl spáchaný atentát na samotného Pinocheta odbojáři FMPR v Cajón del Maipo. Atentát byl však neúspěšný, prezident vyvázl s lehkými zraněními, usmrceno bylo 5 jeho osobních strážců. (Chalupa 2002: 95) Dále vznikla skupina Občanské shromáždění²⁸, která se snažila oživit občanskou mobilizaci a zorganizovala efektivní dvoudenní celostátní stávku. Režim se tradičně snažil stávku vyřešit represemi, tentokrát však upálení dvou mladíků zapříčinila posílení politického významu protestů i mezinárodní pozornost. (Garretón 1988) Politický význam protestů však nedosáhl takové míry, aby se stal impulzem k všeobecnému povstání. (Vial 2006: 469) Tlak ze strany občanské společnosti však nebyl bezvýznamný, přinutil vládu k úpravě některých pracovních zákonů a aspektů liberální ekonomiky a k některým politickým změnám. (Garretón 1988)

---

²⁷ Měděná dělnická konfederace (CTC)

²⁸ Asamblea de la Civilidad, která měla vazby na politické strany a zahrnovala dalších 18 různých společenských organizací nebo socio-ekonomických skupin například Odbory, ženské nebo studentské organizace, řidiči kamionů (Garretón 1988)

2.2.4 Prezidentský plebiscit

S blížícím se plebiscitem se situace v Chile začala zlepšovat. Došlo k uvolnění cenzury, byl povolen návrat politickým emigrantům, ale na druhou stranu ještě na konci roku 1988 bylo v Chile 436 politických vězňů. (Chalupa 1999: 451)

Ústava z roku 1980 ustanovila podmínku, že v roce 1988 musí velitelé tří složek armády jmenovat kandidáty na prezidenta, o kterých se muselo hlasovat v plebiscitu, který byl ustanoven na 5. října a měl rozhodnout, zda bude prezident Pinochet pokračovat ve své funkci na dalších 8 let. Plebiscity v diktaturách většinou nebývají férové a jejich výsledky ve skutečnosti nemají sloužit k vyjádření názoru, ale pouze k upevnění dosavadní moci. Hlasování ani nedávalo stejné příležitosti opozici, jako představitelům vlády. (Oppenheim 1999: 180–182) Avšak ke konci roku 1987 vláda schválila nový zákon, který umožňoval vznik nových stran, ale pod podmínkou získání určitého počtu podpisů²⁹ registrovaných voličů. Této příležitosti využily dvě pravicové strany Národní obnova a Nezávislá demokratická unie³⁰. Obě strany rychle splnily opatření, které byly k registraci požadovány Pinochetovým režimem. Tyto dvě pravicové strany však nebyly jediné, které využily nového zákona, byly následovány křesťanskými demokraty a dalšími levicovými stranami. (J. S. Valenzuela 1998)

Ještě v polovině roku 1987 se opozice odmítala zúčastnit plebiscitu a volala po svobodných volbách. Později se předseda křesťanských demokratů Aylwin vyslovil, že je nezbytné, aby se opozice plebiscitu účastnila, ale samozřejmě musí hlasovat pro „ne“. V polovině roku 1988 existovalo 16 stran, které sháněly potřebný počet podpisů, k jejich registraci. Avšak pouze Národní obnova získala potřebný počet podpisů. V únoru 1988 všechny tyto opoziční strany podepsaly dohodu „Sdružení stran za Ne“³¹. (Vial 2006: 487 – 489) Právě tato kampaň za „ne“, sjednotila poměrně roztříštěnou

---

²⁹ Ke vzniku politické strany bylo potřeba 35 000 podpisů občanů, což byla těžko splnitelná podmínka, avšak ne nespílitelná. (Vial 2006: 482)

³⁰ (Renovación Nacional, RN) a (Unión Demócrata Independiente, UDI) (J.S.Valenzuela 1993)

³¹ (Concentración de partidos por el No) Dohodu podepsaly i velmi významné politické strany např.: Křesťanská demokracie, všechny strany socialistů a sociálních demokratů. Jen MIR a komunistická strana trvaly na svých revolučních postojích. Avšak i komunistická strana se k dohodě na konci roku 1987 připojila. (Vial 2006: 487)

opozici. Opozice si za svůj slogan zvolila *La alegía ya viene – „Radost už přichází“*, jejich kampaň se soustředila především na mladé lidi. Ani Pinochet nepodcenil svou kampaň, jako slogan si vybral heslo *„Jsou nás miliony“*. Kampaň trvala deset měsíců a stála celkem pět milionů dolarů. (Chalupa 1999: 451) Pinochet tento plebiscit chápal pouze jako ústavní formalitu, kterou bylo potřeba odbýt, aby mohl zastávat prezidentský úřad dalších 8 let. Proto ho výsledky lidového hlasování více než překvapily. Volilo 7 326 241 osob, což představovalo 97,3 % registrovaných voličů. Výsledky představovaly vítězství opozice, pro „Ano“ se vyslovilo 3 106 099 občanů (43 %), pro „Ne“ 3 945 863 občanů (54,6 % hlasů)³² (Vial 2006: 491–494). Po 15-ti letech chilský režim směřoval k demokracii a svobodným volbám, ve kterých v roce 1989 zvítězil Patricio Aylwin Azócar, jako kandidát koalice Sdružení stran za demokracii.³³

2.3 Mentalita

V autoritářských režimech na rozdíl od totalitních režimů je přítomna mentalita nikoliv ideologie. Ani v Chile tomu nebylo jinak. Ihned po převratu bylo cílem junty společnost demobilizovat, což není typické pro totalitní ideologii. Mentalita charakteristické pro případ Chile byly např. antistranictví, antikomunismus, militarismus a ekonomický liberalismus.

Mentalita militarismu se projevila už v prvním veřejném prohlášení junty: „Ozbrojené síly se se ctí zhostily své morální povinnosti svrhnout vládu, která až zpočátku legitimní, začala porušovat ústavu i zákony země. Podpořeny většinou národa, přebírají vládu na dobu, kterou si okolnosti vyžádají.“ (Chalupa 1999: 445) Vojenský převrat zasáhl celou chilskou společnost. Vojenští důstojníci, kteří se ujali moci, ospravedlňovali převrat, jako nutnost navrácení do Chile morální řád a svobodu. (Cristi 2001: 167) Dále chtěli spravovat Chile pod doktrínou národní bezpečnosti, o kterou se měla postarat vojenská autorita. (Balík, Kubát 2004: 118)

---

³² Tyto výsledky vtipně shrnul chilský levicový deník *Fortín Mapocho*: „Běžel sám a doběhl druhý“ (Chalupa 1999: 451)

³³ Kterou tvořily centristické a levicové strany, kde jasně převládala Křesťanská demokracie. (Chalupa 1999: 451)

Pinochetův odpor k politikům a hlavně k těm komunistickým měl kořeny už ve 40. letech 20. století. (Vial 2006: 65) Pinochet svět chápal jako bojiště, kde proti sobě stojí tábor komunismu a svobody a Chile se jeho zásluhou postavilo na stranu tábora svobody. (Balík, Kubát 2004: 118) Chilská armáda byla odjakživa antikomunisticky naladěná. Marxistické nebo marxisticko-leninistické poučky mezi vojáky neměly moc velký úspěch. (Vial 2006: 65) Po převratu za hlavního nepřítele režimu junta pochopitelně označila marxismus a marxisticky smýšlejícího Allendeho, za viníka krize, díky které se země ocitla na pokraji občanské války. (Valenzuela 1985) Podle Pinocheta se Chile nacházelo ve stavu „otevřené války s marxismem“, kdy Chile nebylo daleko od prohry a jeho povinností bylo v první řadě ochránit „svůj“ stát. (Balík, Kubát 2004: 118) Proto junta vydala vládní dekret o zákazu levicových politických stran a dalším přerušila jejich trvání po dobu 11 let a po celou dobu tyto strany čelily represivním prostředkům. (Valenzuela A. 1985) Generál Gustav Leigh, jako první představitel junty promluvil v televizním rozhlase a vyhlásil program junty: „Vyříznout nádor marxismu z těla chilského národa.“ (Chalupa 1999: 446) Boj proti marxismu byl režimem prezentován jako svatá válka. Jakýkoliv odpor proti vojenské juntě byl považován za kacířství a bylo nutné je řádně potrestat. Ozbrojené síly měly zůstat u moci na neurčitou dobu, aby došlo ke změně mentality Chile. (Cristi 2001: 169)

Pinochet nebyl pouze antikomunistický, ale také apolitický a protistranický. (Vial 2006: 332) Počítal s úplným vyloučením politiky ze života země. Plánoval od samého začátku maximální depolitizaci obyvatelstva, která byla podle něj nápomocná k ekonomickému a společenskému rozvoji. (Balík, Kubát 2004: 118) V roce 1983 napsal pamflet „*Politika, politikaření a demagogie*“³⁴, kde se detailně zabývá pojmem nestrannosti. Všechny myšlenky zde obsažené jsou nepřátelské vůči politickým stranám. Podle Pinocheta je existence a rozmanitost stran pojátkem ke komunismu, dále tvrdí, že sliby politických stran jsou bezvýznamné, neboť není jejich zvykem je dodržovat. Strany jsou podle něj slabé a projevuje se to jejich tolerancí společenských

---

³⁴ Dále přičítá politickým stranám i ospravedlňování terorismu nebo to, že jsou ovládány i financovány ze zahraničí (Vial 2006: 332)

nepokojů. (Vial 2006: 332) Proto byly ihned po převratu zakázány marxistické strany, později v roce 1977 i ostatní politické strany, (Oppenheim 1999: 123) což vedlo k depolitizaci společnosti a snížení hrozby komunistické strany. (Silva 2004: 64)

Allendeho socialistické myšlenky dovedly jeho režim k pádu. Hrozby znárodnění vyvolaly řadu masivních stávek a protestů opozice. Ekonomika byla vážně narušena kvůli častým stávkám, což ovlivnilo i společnost v Chile. Politická a hlavně ekonomická nestabilita vedla k vojenskému převratu. (Cristi 2001: 167) Vojenská junta socialistické myšlenky ihned zavrhl a vsadila na přesný opak ekonomického programu.³⁵ (Chalupa 1999: 447) Pinochet vsadil na liberální politiku, která se však zasadila o změnu mentality chilských občanů. Vzhledem k tomu, že kolektivní smýšlení bylo spojováno se socialismem, (Silva 2004: 69) se od kolektivních zájmů upustilo a byly nahrazeny liberální ideologií, která byla zaměřena pouze na individuální úspěchy. Individuální přístup napomohl k roztříštění společnosti, o což Pinochet usiloval a s radostí uvítal. (Oppenheim 1999: 147) Jeho přístup k ekonomice byl velmi pozoruhodný. Tato koncepce radikálně liberální ekonomiky nebyla nikde, kromě Pinochetova Chile uskutečněna. Podle Pinocheta byla ekonomická svoboda nejdůležitější a byla stoprocentně uskutečnitelná pouze bez politické svobody a s politickou apatičností obyvatel. (Balík, Kubát 2004: 119)

2.4 Vůdcovství

Augusto Pinochet Ugarte se narodil 25. listopadu 1915 ve Valparaisu. Do vojenské školy nastoupil už v 16-ti letech a postupně se, ne zrovna snadnou cestou, vypracoval na všechny hodnosti, které mu nabízela kariéra vojáka. V roce 1953 se stal majorem, o 7 let později podplukovníkem, následně v roce 1967 plukovníkem, brigádním generálem v roce 1969 a nakonec i divizním generálem v roce 1971. Už nebyl žádný jiný post, kterého by se mohl zhostit, vyjímaje funkce vrchního generála pozemních sil. (Vial 2006: 75) Této funkce dosáhl 23. srpna 1973, kdy byl Allendem jmenován místo dosavadního generála Carlose Pratse. (Vial 2006: 174) Co se týče

---

³⁵ Viz omezený pluralismus, podkapitola Ekonomika.

převratu, Pinochet se v průběhu celého puče držel v pozadí, nebyl to on, kdo nařídil bombardování prezidentského sídla, ale generál Leigh.³⁶ (Chalupa 1999: 446)

Po zářijovém puči byla hlavní vládnoucí složkou čtyřčlenná junta, která byla tvořena ze 4 zástupců jednotlivých složek armády. Augusto Pinochet Ugarte reprezentoval pozemní vojsko, za námořnictvo zde figuroval admirál José Toribio Merino Castro, letectvo již zmiňovaný generál Gustavo Leigh Guzmán a policii generál César Mendoza Durán. (Oppenheim 1999: 117) Ihned po převratu Pinochet dával najevo jeho touhu po moci, která ho brzy vynesla nad ostatní členy junty. Zákonný dekret číslo 1. určil, že řídit juntou bude vrchní velitel pozemního vojska. Avšak pozice prezidenta vládní junty nebyla Pinochetovi dostačující a toužil mít výkonnou moc jen ve vlastních rukou. Proto byl v roce 1974 vyhlášen dekret č. 527, který pověřil prezidenta vládního výboru „nejvyšším vůdcem národa“. Tato pozice dávala Pinochetovi jisté pravomoci.³⁷ Avšak ani s tím se nespokojil a v prosinci 1974 byl vyhlášen další zákonný dekret č. 806, který pověřil osobu, která vede juntou „prezidentem republiky“. (Vial 2006: 208) Funkcí prezidenta Pinochet získal mnoho pravomocí. Vládl celé zemi, podle sebe ji spravoval, jmenoval a odvolával ministry, rozhodoval sám o zahraničních záležitostech, (Vial 2006: 209) sám mohl jmenovat starosty obcí a měst. (Chalupa 1999: 446)

Každý ze zákonných dekretů, pomocí nichž si Pinochet upevňoval svou moc ve čtyřčlenné juntě, rozvířily vášnivou debatu. Mendoza s kroky Pinocheta souhlasil od prvo počátku, Merino a Leigh byli zásadně proti. Pinochet si však na významné pozice dosadil své lidi, a tím eliminoval odpor v juntě. (Vial 2006: 208)

Dalším Pinochetovým krokem, kterým si posílil svoji dosavadní moc, bylo založení Ředitelství státní zpravodajské služby – DINA. Od června roku 1974 měl v rukou i moc represivní. (Vial 2006: 208) Pomocí DINA se Pinochet začal postupně

---

³⁶ Byl chilský generál, který zastupoval letectvo v době vojenského převratu a byl součástí vojenské junty. Pinochet v roce 1978 Leigha odstavil. (Chalupa 1999: 446)

³⁷ V dekretu bylo stanoveno, že ostatní členové junty s vůdcem musí spolupracovat v oblastech a funkcích, které jim on sám přidělí. A výkonnou moc měl ve svých rukou. (Vial 2006: 208)

zbavovat svých možných konkurentů. V roce 1974 se DINA postaralo o smrt bývalého vrchního velitele pozemního vojska Carlose Pratse, který byl společně se svou ženou zabit v Buenos Aires. (Oppenheim 1999: 123) Generál Prats nebyl jedinou obětí Pinochetových represí, dalšími oběťmi byl například generál Sergio Arellano³⁸, který byl Pinochetem penziován. V jeho prospěch napomohla Pinochetovi i nešťastná náhoda, kdy jeho největší konkurent Oscar Bonilla zahynul v roce 1975 při havárii vrtulníku. O tři roky později Pinochet odstavil i jednoho ze čtyř členů junty, zástupce letectva generála Gustava Leigha Guzmána. (Chalupa 1999: 446)

Pinochet často mluvil o potřebě „ochrany chilanství“ před útoky ze zahraničí i před útoky zevnitř. Rád se prezentoval jako poustevník, který netouží po ničem jiném, než po celý život sloužit své zemi, za což nepožadoval žádné materiální odměny. (Balík, Kubát 2004: 118) Jeho diktatura byla podle něj službou vlasti a díky ní vyvedl Chile z chaosu. Při setkávání s občany Chile působil jako mírumilovný člověk, který nešetřil úsměvem. (Chalupa 1999: 452)

Po neúspěšném plebiscitu v roce 1988, ve kterém obyvatelé Chile byli jasně proti setrvání Pinocheta u moci, se Pinochet sám osobně zavázal Americké vládě, že nebude manipulovat s výsledky plebiscitu a v roce 1990 předá svou moc. Každopádně i nadále byl v čele ozbrojených sil a to až do roku 1998. Ne dlouho poté byl jmenován čestným velitelem chilské armády a doživotním senátorem, což obnášelo poslaneckou i diplomatickou imunitu. (Chalupa 2006: 97)

---

³⁸Sergio Arellano měl největší podíl na realizaci puče, proto byl i velkým Pinochetovým konkurentem. (Chalupa 1999: 446)

3 Role armády v Chile

Z analýzy Pinochetova režimu je zřejmé, že role armády v Chile byla v průběhu autoritářského režimu opravdu velká. V této části se práce bude zabývat tím, jak se role armády od Allendeho vlády až po skončení Pinochetova režimu měnila, jaké měla pravomoci a jak se její postavení změnilo po novele ústavy z roku 1980 a po ukončení autoritářského režimu.

3.1 Role armády před vojenským pučem

Na začátku roku 1970 začínalo být jasné, že prezidentské volby budou vítězné pro levicového kandidáta Salvadora Allendeho.³⁹ Toto vítězství způsobilo mezi dělníky a levicovým příznivci nadšení, naopak mezi podnikateli, velkostatkáři, ale i rolníky, kteří marxismu nedůvěřovali, paniku. Právě z důvodu vzniku revoluce či vzpoury Spojené státy napomáhaly k fungování tzv. Carabineros, kterým v průběhu šedesátých let až do roku 1971 darovaly 2,4 milionu dolarů. Vlády posledních desetiletí obecně udržovaly velké, dobře vybavené a trénované vojenské jednotky, jako poslední linie obrany proti revolučním hrozbám, které mohly uspořádat rostoucí organizované dělnické třídy. Naopak střední třídy a elity očekávaly, že existence ozbrojených sil bude nápomocná při jejich obraně. (North 1976: 87) Přestože v historii byl na armádu v Chile kladený velký důraz, do 70. let neměla ve společnosti příliš vysokou prestiž a ze strany vlády nebyla dostatečně finančně ohodnocena. (Falcof, Valenzuela 1988: 80)

Za Allendeho vlády si armáda začala budovat pevnější postavení ve společnosti, avšak na poměry Latinské Ameriky se chilská armáda na začátku Allendeho funkčního období stále tolik nevměšovala do politického procesu. V roce 1971 provedla Lidová jednota analýzu situace v ozbrojených silách a na základě této analýzy se UP⁴⁰ rozhodla vyhovět institucionálním požadavkům ozbrojených sil,

---

³⁹ Rozdíl však mezi Alessandrim a Allendem nebyl tak značný, a o prezidentovi tak musel rozhodnout parlament. Ve kterém měl však jasnou převahu Allende. (153 hlasů pro Allendeho a 35 pro Alessandriho) (Chalupa 1999: 430)

⁴⁰ Lidová jednota (Unidad Popular)

respektovala interní záležitosti a integrovala ozbrojené síly do národních rozvojových projektů. Dále zvýšila nižším a středním pozicím v ozbrojených složkách platy a představitelé armády se mohli těšit i z nových bytů či automobilů. Tato politika budování ozbrojených sil paradoxně uvedla Lidovou jednotu do rizikové situace, protože posílené ozbrojené síly, mohly vládu Lidové jednoty zničit. (North 1976: 87) Armáda však tvrdila, že pokud se prezident Allende pohybuje v ústavním a právním rámci, může s podporou armády počítat. To podle tehdejšího velitele pozemních ozbrojených sil Carlose Pratse prezident plnil, tudíž mezi prezidentem a armádou nebyly prozatím žádné spory. (Vial 2006: 126) Naprostá většina důstojníků Salvadoru Allendovi a Lidové jednotě věřila a neměla postranní politické úmysly. Vojáci se do politiky nevměšovali a dál si chtěli dělat svou práci. Rozhodných odpůrců či naopak zastánců Lidové jednoty bylo v armádě málo. Postupně se však dobrý vztah armády s prezidentem a Lidovou jednotou začal vytrácet. (Vial 2006: 141)

První náznaky nespokojenosti nižších tříd a zároveň zhoršování vztahů mezi armádou a vládou byly odstartovány takzvaným „Pochodem prázdných hrnců“ na konci roku 1971, kdy ženy, které byly unaveny sháněním drahých potravin na černém trhu, vyšly do ulic s prázdnými kuchyňskými hrnci a dávaly vládě jasně najevo svou nespokojenost s hospodářskou situací v zemi. Tento pochod byl však násilně potlačen polovojenskými jednotkami Lidové jednoty a organizací MIR. (Chalupa 1999: 435) Dále přicházely zprávy o obchodu se zbraněmi a začaly vznikat guerillová hnutí a rebelské organizace. Zvyšovala se narušení veřejného pořádku, životní výdaje i nedostatek potravin. V armádě navíc sílil pocit, že se země nenápadně zmocňují marxisté a brzo z ní vytvoří „Novou Kubu“. (Vial 2006: 141 – 142)

Tento tlak měl za následek rozdělení sboru generálů do dvou skupin. První skupinu, v jejímž čele stál Carlos Prats, tvořili „konstitucionalisté“. Ti Allendeho jednání nevnímali jako protiústavní a stále ho viděli jako jednání, které by v případě potřeby mohlo být zvráceno zákonnými opatřeními. Naopak druhá část generality si byla stále jistější potřebou zásahu ozbrojených sil do politického dění. (Vial 2006: 142)

V průběhu roku 1972 docházelo k čím dál vyšší integraci armády do státního aparátu, například byla součástí ODEPLAN⁴¹, která měla téměř stejně velké postavení jako Kabinet. Dále UP zahrnovala armádu ve svých rozvojových aktivitách ve čtyřech jižních provinciích Cautin, Malleco, Valdivia a Osorno. Vojáci se účastnili i konference pořádanou OSN o obchodu a rozvoji, která se konala v dubnu 1972 v Santiagu. (North 1976: 93) Vojenské pronikání do vysokých státních pozic bylo oproti původní strategii neplánované. Konflikt mezi UP a opozičními uskupeními začal dosahovat kritických rozměrů a stal se násilný v různých Chilských provinciích, později byly vyhlášeny krizové zóny. Ty podle Chilského práva představovaly minivojenské diktatury. Vojenský velitel z dané oblasti převzal všechny civilní politické funkce a mohl jmenovat vojenský personál, který řídil kritické sektory místní správy. Počet nouzových zón se v průběhu Allendeho vlády zvýšil. Vliv vojenských představitelů se postupně umocňoval, velitelé mohli používat veškeré prostředky nezbytné k udržení veřejného pořádku. Kromě vysoké přítomnosti vojáků v národní byrokracii, uspořádala armáda v říjnu 1972 „stávkou šéfů“, kdy jediným řešením ukončení stávkou bylo další jmenování vyšších důstojníků do kabinetu. Právě tito důstojníci zůstali v kabinetu až do březnových voleb. Například Carlos Prats se stal v novém „vojensko-civilním“ kabinetu ministrem vnitra. V září 1973 se Allendeho vláda ocitla v zajetí ozbrojených sil, které byly zapojeny do všech úrovní státu, jako manažeři podniků, jako byrokrati v národní administrativě, jako političtí vůdci v krizových zónách a zároveň v kabinetu. Allende a vedení UP stále počítali s rozdělením ozbrojených sil v případě pokusu pravicového křídla o převrat. V tomto případě očekávali podporu nejen od armády ale převážně od policejních důstojníků. (North 1976: 92–93)

V roce 1973 obrovsky narostla inflace⁴² i státní dluh. Základní zboží či potraviny byly velmi těžko sehnatelné. Tento fakt samozřejmě nepobouřil pouze armádu ale i střední vrstvy. Chile se ocitlo na pokraji občanské války. Lidé vycházeli do ulic a

---

⁴¹ Oficina de Planificación Nacional – Vnitrostátní plánovací organizace (North 1976: 91)

⁴² V polovině roku 1973 inflace dosáhla 500 % (za celé tři roky Allendeho vlády celkově inflace vzrostla o 1172 %) a stát nepřestával vydávat další bankovky, aby pokryl deficit veřejných rozpočtů (Chalupa 1999: 441)

počet protestů se stále zvyšoval. Střední třída i část dělnického sektoru byly v opozici proti Allendeho režimu. Na konci srpna byl kvůli vzrůstajícímu tlaku obyvatel generál Carlos Prats přinucen podat demisi na svou funkci vrchního velitele pozemních ozbrojených sil a na jeho pozici dosadil Allende generála Augusta Pinocheta, kterému v té době bezmezně důvěřoval. (Chalupa 1999: 440–441)

Ačkoli Allendeho Lidová jednota obdržela 44 % procent hlasů v březnových parlamentních volbách, křesťanští demokraté a většina střední třídy se přidružila na stranu pravice, a tím pádem byla vláda politicky izolována. Allendeho problémy byly dále umocněny odmítnutím jeho vlády Spojenými státy.

Vojenští představitelé tedy 11. září 1973, pod záminkou obnovení zničeného institucionálního systému a zabránění možné občanské válce, spáchali armádní puč. (Garretón 1988) Pinochet se k převratu rozhodl až dva dny před 11. zářím, kdy mu jeden z velitelů puče, generál Arellano řekl, že pokud generálové pozemního vojska nepovstanou, tak velitelé ostatních jednotek junty ano a tím vedení ztratí prestiž. (Vial 2006: 200)

3.2 Role armády v Pinochetově Chile

Pinochet se krátce před převratem dostal do jeho čela⁴³, ačkoliv s ním pučističtí generálové nepočítali vzhledem k tomu, že byl po celou dobu přívrženec Pratse i Allendeho. Následně po vojenském převratu stanula v Chile čtyřčlenná junta, která převzala veškerou moc ve státě. (Chalupa 1999: 441–442) Ihned byly zakázány levicové strany, ostatní strany byly zpočátku omezené, avšak později taky zakázané. Veškerá moc, včetně struktur úřadu ozbrojených sil, byla personalizovaná v rukou Pinocheta.

Kromě centralizace moci se režim zaměřil na ekonomickou transformaci země. Tímto úkolem pověřil Chicago Boys. Zapojení Chicago Boys v armádní diktatuře bylo podpořeno i důsledkem státního antikomunismu a skutečností, že v době krize

---

⁴³ Následně i do čela režimu.

přišli se systematickým plánem, což jim poskytlo obrovskou legitimitu v rámci režimu. Tato skupina byla armádou viděna jako posel, který zachrání zemi od komunismu a hospodářské stagnace a to prostřednictvím technokratických prostředků, které by zároveň zabránily i demagogii. Z těchto důvodů získali úplnou kontrolu nad řízením ekonomiky. Jejich program se skládal z nového zákoníku práce, ze snižování státní regulace trhu práce, nového sociálního zabezpečení, privatizace důchodových dávek a modernizace soudnictví. (Couso 2012: 405)

Nicméně Pinochet postupně začal startovat proces politické institucionalizace, což mělo za následek vznik nové ústavy v roce 1980. Ústava umožňovala přechod od armádní diktatury k autoritářskému režimu pod vedením Pinocheta až do roku 1989. Doba od roku 1980 do roku 1989 se nazývala obdobím „transformace“, v té době řídila junta jak moc zákonodárnou, tak výkonnou. Ústava také stanovila, že v roce 1988 ozbrojené síly a státní policie musí navrhnout jednoho kandidáta, o kterém rozhodne plebiscit a v případě jeho schválení, zůstane ve funkci dalších 8 let, pokud ne, umožní Pinochet svobodné prezidentské volby. (Garretón 1988) Ústava se dala pokládat za nedemokratický dokument vzhledem k tomu, že prodlužovala období Pinochetovy vlády, zvýšila převahu armády nad civilisty v politickém rozhodování, posílila prezidentské pravomoci, omezovala občanskou participaci a trvale vyloučila marxistické strany. (Oppenheim 1999: 129) Dále zajistila i to, že Chile se v budoucnu mělo navrátit k modelu, který Pinochet pohrdavě nazýval jako „partidocracia“⁴⁴. Zároveň z Chile utvořila antipolitickou a antikomunistickou zemi s technokratickými prvky a laissez-faire ekonomikou. Hlavní politické aspekty ústavy byly i upevnění exekutivy, zahrnutí armády jako garanta plnění ústavnosti, (Couso 2012: 411) dále vytvořila Radu národní bezpečnosti, která pomáhala prezidentovi v otázkách národní bezpečnosti. Navíc tato Rada měla právo jmenovat čtyři z devíti jmenovaných senátorů každých osm let. (Fuentes 1998: 8)

---

⁴⁴Typ parlamentního systému, ve kterém mají rozhodující význam politické strany. (Couso 2012: 406)

Armáda v Chile během čtrnácti dnů ovládla celý stát. Junta v čele s Pinochetem chtěla ihned svou moc legitimizovat, a proto svou vládu označila jako doktrínu národní bezpečnosti. Došlo k separaci politiky od běžného života, junta chtěla novou společnost a k tomu napomohla armáda, která nahradila politické strany a která měla ochránit Chile před vnějšími útoky. (Bankowicz 2002: 322)

Pinochetův režim byl typickým příkladem byrokraticko-militaristického autoritarismu. Čtyřčlenná junta v čele režimu pod vedením samotného Pinocheta byla ztělesněním kontroly v mocenské koalici a kontrola v tomto případě byla absolutní. Všechny důležité instituce byly podřízeny armádním důstojníkům. Přesně jak je v Linzově definici i chilská junta vylučovala jiné skupiny, které se chtěly podílet na moci. Z důvodu antistranické mentality a pohrdavým přístupem Pinocheta k politickým stranám v Chile nebyla přítomna žádná politická strana. Podle Linze se byrokraticko-militaristický typ autoritářských režimů nejčastěji vytváří v nerozvinutých společnostech, v tomto případě i tento znak Chile splňovalo z důvodu rozsáhlé ekonomické krize, do které ho dostala předešlá vláda v čele s Allendem. Snahu režimu o udržení moci pak omezují dříve privilegované a autonomní elity, v chilském případě církve. Byrokratický establishment ve vládnoucí koalici byl pak v případě Chile zastoupen technokratickou skupinou vedenou ekonomem Miltonem Friedmanem – Chicago Boys.

Co se týče přechodu k demokracii, Chile představuje zvláštní případ, kdy byla diktatura poražena v referendu, které si sama stanovila v ústavě a jehož cílem bylo dále legitimizovat Pinochetovu moc. Porážka Pinochetova režimu otevřela dveře k prvním demokratickým volbám po téměř 17 letech. Avšak i přes to, že Pinochet byl donucen odejít ze své mocenské pozice, pečlivě vypracovaná ústava z roku 1980 zajistila mnoho prvků, které umožnily částečné přežití autoritářského režimu. Porážka diktatury v referendu zahájila v roce 1988 proces vyjednávání mezi armádou a opozičními stranami⁴⁵, což vedlo k první novele ústavy z roku 1980. Změny byly schváleny

---

⁴⁵ Opozičními stranami byly hlavně křesťanští demokraté, socialisté, radikálové a Strana pro demokracii (PPD) (Fuentes 1998: 6)

obyvateli Chile v dalším plebiscitu v červenci 1989. (Couso 2012: 413) O několik měsíců později⁴⁶ složil křesťansko-demokratický prezident Patricio Aylwin svůj prezidentský slib. (Fuentes 1998: 6) Po nástupu Aylwina na prezidentský post prohlásil Pinochet pro list La Época: „Za pár let mě budou prosit, abych se vrátil. Budu pozorovat, co se děje v Chile, ne jako dravec, ale s přáním spolupracovat na tom, aby země pokračovala ve svém vzestupu...“ (Vial 2006: 512)

3.3 Role armády v demokratickém Chile

Politický přechod k demokracii byl ovládnán určitými politickými zásadami, na které přistoupili všichni aktéři včetně vojenských činitelů. Opoziční strany se zavázaly k respektování institucionálního rámce z roku 1980. Avšak hned z počátku Aylwinova vláda nesouhlasila se jmenováním Pinocheta velitelem pozemních ozbrojených sil na dalších 8 let, ale bylo to součástí ústavy, kterou v roce 1990 slíbili, že budou dodržovat, tudíž tento krok museli respektovat. (Fuentes 1998: 7) Pinochet byl tedy až do roku 1998 velitelem pozemních ozbrojených sil, bral to jako jistý druh záruky osobní bezpečnosti a dále usiloval o jmenování doživotním senátorem, což by mu poskytlo absolutní imunitu. A v tom případě by nemohl být odsouzen za porušování lidských práv. (Chalupa 1999: 453) Nárok na doživotního senátora měl Pinochet také, protože podle ústavy z roku 1980 každý ex-prezident, který byl na prezidentském postu déle než 6 let, má právo být jmenován doživotním senátorem. Generál Pinochet byl jediný, kdo tuto podmínku splňoval. (Fuentes 1998: 8)

Vzhledem k vysokému počtu armádních důstojníků v kabinetu bylo velmi těžké prosadit změnu ústavy. Prezident Aylwin se v roce 1993 o jisté změny nebo alespoň diskuzi v senátu snažil⁴⁷, ale marně. Proto byly v ústavě i nadále velké vojenské výsady. Například prezident nemohl přímo odvolat velitele pozemních ozbrojených sil, mohl jej odvolat pouze se souhlasem Rady Národní bezpečnosti, ve které však armáda dr-

---

⁴⁶ Přesněji 11. března 1990 (Fuentes 1998: 7)

⁴⁷ Prezident Frei v roce 1995 poslal návrhy do Kongresu s cílem změnit některé aspekty týkající se podpory a odstraňování důstojníků, ale i v tomto případě Senát odmítl diskutovat o této otázce (Fuentes 1998: 8)

žela nadpoloviční většinu křesel. Prezident dále nemohl jmenovat nebo odstranit důstojníky ozbrojených sil bez schválení velitele pozemních ozbrojených sil. Ozbrojené síly měly stanovený minimální rozpočet, navíc měly právo na obdržení deseti procent ročního výdělku z vývozu mědi od Národní měděné společnosti. Tento speciální rozpočet mohl být použit pouze na vojenské aktivity. Ozbrojené síly dále měly zvláštní penzijní a zdravotní pojišťovací systém. A vojenská justice měla vysoký stupeň autonomie ve vztahu k civilním soudům. (Fuentes 1998: 8) Ozbrojené síly dosáhly na začátku roku 1990 vysoké úrovně autonomie a vysoké úrovně institucionálního zapojení do politického systému.

V následujících čtyřech letech lze mluvit o takzvaném boji o moc mezi armádou a civilní vládou. Tento boj se konal na různých úrovních včetně právních obvinění, vetování zákonů, veřejných prohlášení. Na rozdíl od armády, civilní vládní vztahy prošly dvěma etapami. První etapa, etapa konfrontační, byla během administrativy Aylwina (březen 1990 - březen 1994), kdy byly civilně-armádní vztahy zaměřeny na problematiku lidských práv.

Cílem vlády bylo najít způsob, jak se vyrovnat se s hrůznou minulostí v zemi. Proto vytvořil Aylwin Národní komisi pravdy a usmíření.⁴⁸(Fuentes 1998: 10) Tato vyšetřovací komise pod vedením Raúla Rettiga sice shromáždila nespočet důkazů o zločinech spáchaných juntou, ale prezident prohlásil, že v Chile se žádné státem organizované procesy konat nebudou, za všechny hrůzné činy se omluvil a poškození měli hledat spravedlnost u civilních soudů. (Chalupa 1999: 454) V roce 1991 se objevila Rettigova zpráva, která měla identifikovat oběti, nikoliv viníky a popsat násilí a chování ozbrojených sil, soudů a bezpečnostních složek, (Vial 2006: 516) avšak nebyla oprávněna podat stížnosti proti pachatelům. (Collins 2009: 7) V roce 1992 tuto úlohu převzalo zákonem ustanovené Sdružení pro odškodnění a narovnání. Toto sdružení dovršilo úlohu Rettigovy zprávy a následně byla zpráva předložena soudům, které rozpoutaly další vyšetřování. (Vial 2006: 516) Avšak v chilském soudnictví byla přítomna na-

---

⁴⁸ Comisión Verdad y Reconciliación (Vial 2006: 516)

prostá většina soudců spojená s minulým režimem, tudíž uspět v soudním procesu nebylo zrovna snadné. Ústavní soud byl tvořen sedmi členy, kteří byli do funkce jmenováni generálem Pinochetem. Nebylo možné je odvolat, dokud nedosáhnou věku 75 let. (Chalupa 1999: 454) Avšak zlomovým okamžikem nápomocným pro vyrovnání se režimu s minulostí bylo odsouzení bývalého ředitele tajné chilské policie DINA Manuela Contrerese a jeho zástupce P. Espinozy za přípravu atentátu na Orlanda Leteliera, který byl zavražděn v USA. Tito dva představitelé byli prvními odsouzenými bývalého režimu.

Co se týče ekonomické sféry, demokratická vláda v čele s Patriciem Aylwinem úspěšně navázala na Pinochetovu ekonomiku a netrvalo jí dlouho, aby Chile znovu zařadila zpět do civilizovaného světa. Chilská ekonomika byla minulým režimem víceméně liberalizovaná, státní intervence do ekonomického sektoru byly omezeny, vliv státní správy na podnikatelskou sféru byl minimální. Po dobu čtyř let Aylwinova mandátu se HDP zvýšilo celkem o 26 %, ekonomický systém zůstal stabilní, nezaměstnanost nepřesáhla 6% a míra chudoby se od roku 1990 do roku 1993 snížila ze 40 % na 30 %. V roce 1994 skončil Aylwinovi prezidentský mandát a byl nahrazen svým stranickým kolegou Eduardem Freiem. (Chalupa 1999: 454)

Druhá etapa v armádo-vládních vztazích, takzvaná etapa usmiřování,⁴⁹ začala prezidentským mandátem Eduarda Freie (březen 1994 - 2000). Nová vláda si kladla za cíl snížit konfrontace s armádou. (Fuentes 1998: 11) Freiovým programem byly především ústavní reformy jako například změna systému jmenování členů Nejvyššího soudu, senátorů a Rady národní bezpečnosti. (Chalupa 1999: 456) Měl tendenci zaměřovat se i na obrannou politiku a modernizaci ozbrojených sil, a to více než na porušování lidských práv, jak tomu bylo v první etapě. Ve skutečnosti to byla pouze strategie Eduarda Freie, který se snažil o odložení diskuzí o institucionálních reformách, hlavním důvodem bylo odložení diskuze ohledně jmenování Pinocheta jako doživotního senátora. Nový přístup však konflikty mezi vládou a armádou nesnížil. Levicoví

---

⁴⁹ Která se především snažila o modernizaci soudnictví. (Collins 2009: 13)

aktéři vládní koalice nesouhlasili s odložením diskuze o politických a ústavních reformách až do druhé poloviny vládního období. Podle nich byla otázka jmenování doživotních senátorů ústřední rolí v procesu demokratizace země. (Fuentes 1998: 11) Pětice poslanců dokonce podala ústavní stížnost. Freiova politika usmiřování však nedovolila, aby tato stížnost uspěla. (Vial 2004: 551)

Den poté, co Pinochet opustil armádu, skládal přísahu jako doživotní senátor. Tato skutečnost vyvolala protesty i na veřejnosti, avšak ústava z roku 1980 tuto pravomoc ustanovovala, proto byl 11. března 1998 bez větších potíží jmenován. (Vial 2004: 552)

I Freiova vláda se snažila o právní vyrovnání s porušováním lidských práv v období Pinochetova režimu, avšak stále narážela na velký odpor armády, která měla na politické scéně pořád velmi vysoký vliv. (Chalupa 1999: 456)

V roce 1998 byl schválen nový důležitý soubor ústavních změn, tentokrát s cílem reformy Nejvyššího soudu, důležitá byla i reforma trestního řízení a snaha o eliminaci trestu smrti. V podstatě byla uvedena nová fáze spravedlnosti, kdy konečně odpovědnost za hrůzné činy začala ovlivňovat i vysoké důstojnické hodnosti, včetně samotného Pinocheta. V roce 1998 bylo poprvé umožněno sice ne úplné, ale částečné odstranění amnestie z roku 1978. Tudiž někteří představitelé byli amnestie zbaveni a mohli být postaveni před soud. Ve srovnání s počátkem 90. let byla u případů mnohem vyšší pravděpodobnost, že budou předloženy před soud a dále budou důkladně vyšetřovány a následně i dotaženy dokonce. V lednu 1998 začali lidé podávat stížnosti na samotného Pinocheta, týkající se porušování lidských práv a svobod. (Collins 2009: 10) Tyto ústavní změny a zlepšení soudnictví napomohlo k demokratické tranzici. Avšak mnohem důležitější ústavní změny přišly po 15-ti letech od skončení vojenského režimu, v roce 2005. V tento rok byl tehdejší prezident Ricardo Lagos schopný přesvědčit pravicové strany⁵⁰ k tomu, aby eliminovaly nejvíce antidemokratické prvky ústavy z roku 1980, například zrušení jmenovaných senátorů nebo zrušení omezení prezidenta republiky kontrolovat velitele ozbrojených sil. V roce 2005 se tedy Chile po

---

⁵⁰Stále představitelé minulého režimu (Couso 2012: 414)

15-ti letech demokratické tranzice podařilo dosáhnout demokratické ústavy. (Couso 2012: 414)

Uvolnění v soudnictví v roce 1998 také napomohla skutečnost, že byl Augusto Pinochet 16. října v Londýně⁵¹ britskými úřady zatčen na návrh španělského soudce Baltasara Garzóna, který ho obvinil z genocidy, terorismu a mučení⁵² spáchaných během chilské diktatury. Pinochet byl přes rok držen v domácím vězení a po lékařských vyšetřeních byl Velkou Británií propuštěn do Chile. Po návratu do Chile rezignoval na post doživotního senátora a vrchním soudem bylo rozhodnuto, že ze zdravotních důvodů nemůže být postaven před soud pro porušování lidských práv. V roce 2004 vrchní soud svoje stanovisko změnil a Pinochet byl tak odsouzen za mnoho spáchaných zločinů proti lidskosti⁵³. Přebýval v domácím vězení do 3. prosince 2006, kdy byl kvůli srdečnímu záchvatu převezen do vojenské nemocnice, kde následně 10. prosince zemřel. (Jonas 2000: 2–3)

Pinochetova vláda byla charakteristická silnou pozicí armády v zemi, i přes ukončení autoritářského režimu si armáda v Chile udržela zásadní postavení, které se právě až smrtí Pinocheta radikálně změnilo. Chile po téměř patnácti letech získalo demokratickou ústavu. A demokratické uspořádání, které bylo nastaveno v roce 1990, kdy byl zvolen křesťansko-demokratický prezident Patricio Aylwin, přetrvává v Chile dodnes.

Reformy od roku 2005 postupně odstraňovaly vliv ozbrojených složek v zemi. Vojenské síly nyní spadají pod ministerstvo obrany a prezidenta, který díky těmto reformám, může odvolat vedoucí armádní představitele. V roce 2010 byl zrušen zákon o přenechávání 10 % zisku armádě státní těžební společností. Ve stejném roce došlo ke zlepšení struktury ministerstva obrany i vojenského generálního štábu.

---

⁵¹ Augusto Pinochet přiletěl do Británie s diplomatickým pasem, z důvodu operace na londýnské soukromé klinice. (Jonas 2000: 2–3)

⁵² Tyto činy byly spáchany i proti španělským občanům. U kterých se později zjistilo, že ale byli občany Chile. (Jonas 2000: 1)

⁵³ Za porušování lidských práv při vojenské operaci Karavana smrti, při které byli odstraněni jeho odpůrci, dále pak za daňové podvody. (Jonas 2000: 4)

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo analyzovat Pinochetův autoritářský režim v Chile podle nejznámější typologie autoritářských režimů politologa Josého Juana Linze. A dále zařadit tento režim do jednoho z podtypů autoritářských režimů, které Linz ve své typologii definoval. Co se týče analýzy autoritářského režimu, Pinochetovo Chile plní všechny 4 definiční znaky. Omezený pluralismus byl v Chile zřejmý, a to zejména z důvodu zákazu levicových, později i ostatních politických stran. Jedinou režimem tolerovanou složkou byla církev a částečně svobodná ekonomika. Omezování politických svobod tak bylo zastíněno zlepšující se ekonomikou. V definici Linz tvrdí, že v autoritářských režimech skutečně chybí extenzivní či intenzivní politická mobilizace, ale také připouští, že v určitých obdobích vývoje se v těchto režimech částečná mobilizace vyskytovala. Do začátku 80. let se režimu dařilo občanskou mobilizaci potlačovat, avšak s příchodem ekonomické krize v roce 1982 se obyvatelé začali bouřit a docházelo ke vzniku opozice, která nakonec napomohla k pádu autoritářského režimu. Hlavními mentalitami režimu bylo antistranictví, antikomunismus, militarismus a ekonomický liberalismus. Pinochet za hlavního nepřítele režimu považoval marxismus, proto bylo Chile v otevřené válce s marxismem, dále počítal s úplným vyloučením politiky ze života země a pohrdal partitokracií. Co se týče samotného Pinocheta, jeho touha po moci byla od začátku obrovská. Postupem času na postu prezidenta získal mnoho pravomocí a v rukou měl nejen výkonnou, ale například i represivní moc. Plebiscitem v roce 1988 si chtěl jen legitimně potvrdit svou pozici, výsledky plebiscitu pro něj musely být velmi překvapivé. Ale z důvodu tlaku ostatních států byl nucen svou moc předat.

Po celkové analýze režimu lze říci, že tento autoritářský režim je byrokraticko-militaristický. Jak už bylo v práci zmíněno, ten se vyznačuje velkou kontrolou vlády armádními důstojníky. V Chile po celou dobu trvání autoritářského režimu byla u moci čtyřčlenná junta, v čele s velitelem pozemních ozbrojených sil Pinochetem. Veškeré důležité státní instituce včetně ministerstev byly podřízeny armádním důstojníkům. Počet vojáků v exekutivě byl i na latinskoamerické poměry dost vysoký, poměrně

vysoké členství měli vojáci i v legislativě. Režim se nesnažil o vytvoření určité ideologie, ale vládl uvnitř své mentality. Jak je uvedeno v definici, režim povětšinou vytváří oficiální stranu, ale můžou být i výjimky, jakou je právě Chile, kde nebyla přítomna jediná politická strana, a to převážně z důvodu snahy o snížení politické participace. Pinochet od začátku dával jasně najevo svůj odpor k politickým stranám, tedy jednu z mentalit režimu, a to antistranictví. Byrokratický establishment ve vládnoucí koalici byl zastoupený ekonomickou skupinou, která byla vedena Miltonem Friedmanem – Chicago Boys.

Výzkumnou otázkou práce je: Jaká byla role armády v Pinochetově režimu, jak se změnilo její postavení v Chile po armádním puči a jaké měla pravomoci po zvolení nového demokratického prezidenta v roce 1990?

Do 70. let armáda neměla nijak významné postavení, od nástupu Salvadora Allendeho na prezidentský post se však její pozice začala zlepšovat. Postupně si upevňovala svou pozici a následně pod záminkou obrany Chile před možnou občanskou válkou, která z důvodu hospodářské krize mohla nastat, provedla armádní puč. Jak už bylo v práci zmíněno, do čela země nastoupila čtyřčlenná junta. Armáda v Pinochetově Chile měla velké pravomoci, všechny instituce od ministerstev po sportovní svazy byly podřízeny armádním důstojníkům. A ústavou z roku 1980 si svoje postavení ještě více posílila. Nová ústava jen umocňovala centralizovanou moc v rukou Augusta Pinocheta a na dalších 8 let Pinochetovi umožňovala setrvání u moci. Paradoxně však dočílila konce režimu. Ústava vyhlásila prezidentský plebiscit na rok 1988, kde si měl Pinochet jen legitimizovat svou moc, avšak obyvatelé Chile rozhodli o nepokračování Pinocheta jako prezidenta republiky a dovedli Chile po téměř 17 letech k demokratickým volbám, ve kterých vyhrál Patricio Aylwin. I přes ukončení autoritářského režimu si Pinochet společně s armádou pomocí dobře propracované ústavy z roku 1980, zajistil stále vysokou pozici v demokratickém Chile. Pinochet i nadále setrval ve funkci velitele pozemních ozbrojených sil, armádní důstojníci byli přítomni v civilních soudech, v této souvislosti bylo velmi těžké, kohokoliv z minulého režimu soudit. Díky vysokému členství představitelů i v kabinetu se stále jednalo o armádně-civilní vládu.

Prvním náznakem zlepšení procesu demokratizace bylo odsouzení ředitele tajné policie DINA Manuela Contrerase. Lze říci, že ukončení procesu demokratizace a následné vyrovnání se s minulým režimem, zapříčinilo zadržení Pinocheta britskou vládou na návrh španělského soudce a jeho následná rezignace na pozici doživotního senátora. Pinochet byl kvůli srdečnímu záchvatu převezen do vojenské nemocnice, kde následně 10. prosince 2006 zemřel.

Během Pinochetova prezidentského období došlo k ekonomické stabilizaci země. Snížil rekordně vysokou inflaci, kterou způsobila Allendeho vláda. Radikální liberální opatření učinilo z Chile ekonomicky nejstabilnější zemi Latinské Ameriky.

Na druhé straně znamenal Pinochetův režim smrt přibližně 3 100 lidí včetně 1 200 zmizelých. Další desetitisíce lidí režim krutě mučil ve svých věznicích. Byla zavedena cenzura, lidská práva byla omezena na minimum, existence opozice nebyla možná, dříve velmi početné odbory byly zrušeny. Míra represí se však postupem času snižovala a režim začal ze začátku 80. let povolovat tlak i vůči opozici.

Právě díky těmto skutečnostem je režim velmi kontroverzní a v řadách nejen chilského obyvatelstva proti sobě stojí jeho příznivci a odpůrci. Příznivci Pinocheta ho považují za národního hrdinu, který vymanil Chile z ekonomické krize a vlivu komunistické nadvlády, naopak Pinochetovi odpůrci ho považují za krutého diktátora.

Literatura

Balík, Stanislav. 2000. *Mezi demokracií a totalitarismem. Příspěvek k Linzově klasifikaci autoritářských režimů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Diplomová práce.

Balík, Stanislav a Kubát, Michal. 2004. *Teorie a praxe totalitních a autoritářských režimů*. Praha: Dokořán.

Bankowicz, Marek. 2002. *Demokraté a diktátoři*. Praha: Eurolex Bohemia.

Collins Cath. „Human Rights Trials in Chile during and after the ‘Pinochet Years’“. *International Journal of Transitional Justice* 4., č. 1, 67 – 86.

Couso Javier. 2012. „Trying democracy in the shadow of an authoritarian legality: Chile’s transition to democracy and Pinochet’s constitution of 1980“. *Wisconsin International Law Journal* 9., č. 2, 394 – 414. Dostupné zde: <https://hosted.law.wisc.edu/wordpress/wilj/files/2013/01/Couso.pdf> (9.4. 2017)

Cristi, Marcela. 2001. *From civil to political religion: the intersection of culture, religion and politics*. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press.

Falcof, Mark a Arturo Valenzuela. 1988. *Chile: Prospects for Democracy*. New York: Council of Foreign Relations.

Fuentes, Claudio. 1998. *The Military and Politics: Weaknesses in Chilean Democracy*. LASA Conference Paper. Dostupné zde: <http://lasa.international.pitt.edu/LASA98/CFuentes.pdf> (1. 4. 2017)

Garretón A. Manuel. 1988. *Popular Mobilization and the military régime in Chile: The complexities of the invisible transition*. Working paper č. 103. Latin American Faculty of Social Sciences (FLACSO) in Santiago, Chile.

Gill, J. Anthony. 1994. „Rendering unto Caesar? Religious Competition and Catholic Political Strategy in Latin America, 1962-79“. *American Journal of Political Science* 38, č. 2., 403-425.

Harmer, Tanya. 2016. „The View from Havana: Chilean Exiles in Cuba and Early Resistance to Chile’s Dictatorship, 1973–1977.“ *Hispanic American Historical Review* 96, č. 1., 109-146.

Chalupa, Jiří. 1999. *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile. Praha: Lidové noviny.*

Chalupa, Jiří. 2006. *Chile. Praha: Libri.*

Jonas, Stacie. 2004. „The Ripple Effect of the Pinochet Case.“ *Human Rights Brief* 11, č. 3., 36 – 38. Dostupné zde: <https://www.globalpolicy.org/home/163general/29411.html> (6. 4. 2017)

Linz, Juan J. 1973. *Opposition to and under an Authoritarian Regime: The Case of Spain.* New Haven: Yale University Press.

Linz, Juan J. 2000. *Totalitarian and Authoritarian Regimes.* Boulder, London: Lynne Rienner Publisher.

Linz, Juan J. a Stepan, Alfred C. 1996. *Problems of democratic transition and consolidation : southern Europe, South America, and post- communist Europe.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Lowden, Pamela. 1996. *Moral Opposition to Authoritarian Rule in Chile 1973 – 90.* UK: Palgrave Macmillan

Marris, Johanna. 2009. *The Church in Pinochet’s Chile: Agent for Change?* London: University of London, School of Advanced Study, Institute for the Study of Americas.
Dipolomová práce

North, Lisa. 1976. The Military in Chilean Politics. *Studies in Comparative International Development* 11, č. 1, 73-106.

Oppenheim, Lois Hecht. 1999. *Politics in Chile. Democracy, authoritarianism, and the search for development*. Colorado: Westview Press.

Pečínka, Pavel. 1998. *Od Guevary k Zapatistům*. Brno: Doplněk.

Remmer, K. L. 1980. "Political Demobilization in Chile, 1973-1978." *Comparative Politics* 12, č. 3, str. 275-301.

Silva, Patricio. 2004. „Doing politics in a depoliticised society: Social change and political deactivation in Chile.“ *Bulletin of Latin American Research* 23, č. 1, 63-78.

Smith, Brian. 1979. *The Catholic Church and Political Change in Chile 1920-1978*. New Haven: Yale University.

Valenzuela, Arturo. 1985. *Origins and characteristics of the Chilean party system: A proposal for a parliamentary form of government*. Working paper č. 164. Duke University.

Valenzuela, Samuel a Scully Timothy. 1993. *From democracy to democracy: Continuities and changes of electoral choices and the party system in Chile*. Working paper č. 199. University of Notre Dame.

Vial Correa, Gonzalo. 2006. *Pinochet: portrét diktátora*. Praha: Prostor.